

Ștefan cel Mare și Sfânt, omul ales de Dumnezeu

Înalt Prea Sfințitul PIMEN,
Arhiepiscopul Sucevei și Rădăuților

*„Înălțat-am ales din poporul Meu,
cu undelemn sfânt l-am uns pe dânsul!”*

Prochimen din Paraclisul
Sfântului Voievod Ștefan

Binecuvântată este această sfântă zi de 12 aprilie 2007 pentru poporul nostru, pentru Biserica noastră strămoșească, pentru că în această zi a venit la cârma Țării Moldovei slăvitul Ștefan Voievod!

Se împlinesc 550 de ani de când Ștefan cel Mare a întreat: „Vă este tuturor voia ca să vă fiu domn, cârmuitor?” Toți au spus: „Întru mulți ani de la Dumnezeu să domnești”. Într-adevăr, Ștefan cel Mare a domnit mulți ani, 47 de ani, iar domnia sa a fost de la Dumnezeu, aceasta fiind arătată și de faptele sale preaslăvite.

Învățătorul evreilor, Nicodim, a venit la Mântuitorul noaptea pentru că avea o oarecare teamă de cei de o credință cu el, fariseii. Și a spus Nicodim Mântuitorului: „Știm că de la Dumnezeu ai venit învățător; căci nimeni nu poate face aceste minuni, pe care le faci Tu, dacă nu este Dumnezeu cu el” (Ioan 3, 2).

Ștefan cel Mare a fost omul trimis de Dumnezeu. Faptele de vitejie ale lui Ștefan cel Mare au fost de la Dumnezeu: fapte de vitejie pe câmpul de luptă, fapte de vitejie întru păstrarea dreptei

credințe. El a venit la cârma țării în vremuri tulburi, când erau mari vrăjmașii între oameni, mai ales între oamenii clasei de sus (a boierilor). Aceștia se gândeau în primul rând la ei și mai puțin la țară. Puneau mai presus de interesele țării interesele personale. Nu a fost ușor pentru Ștefan cel Mare să facă pace și să-i facă înțelegători pe acești boieri față de situația în care Moldova și creștinătatea se aflau.

Când Ștefan cel Mare se urca pe tron, Moldova și întreaga creștinătate erau amenințate de oștirile otomane nu numai cu ocuparea țării, ci și cu desființarea credinței creștine. În asemenea împrejurări, în această situație de mare primejdie, nu putea să facă față nimeni altul decât numai un om trimis de Dumnezeu. Acesta a fost Ștefan cel Mare și Sfânt, întâmpinat de mulțimi în această sfântă zi, binecuvântată de Dumnezeu, 12 aprilie.

Faptele sale de credință s-au dovedit rodnice de-a lungul vremii și de aceea au rămas în sufletele noastre, ale tuturor.

Ștefan cel Mare a apărât credința ortodoxă, a apărât întreaga creștinătate, a apărât glia străbună cu o mână de oameni, cu puterea lui Dumnezeu. Și a știut să-i mulțumească lui Dumnezeu și la biruință și la înfrângere, primindu-le pe toate ca fiind voia Lui. Sfântul Ștefan a fost un adevărat slujitor al Bisericii, al Neamului, al lui Dumnezeu.

Războaiele aduc mari pagube materiale, în afară de pierderile de vieți omenești. În acea situație de criză, Ștefan cel Mare nu a uitat lucrul cel mai de preț: credința strămoșească și zidirea lăcașurilor sfinte, pe care le-a înzestrat cu toate cele necesare. Ele au rămas până astăzi valori ale patrimoniului național; ele ne arată cum am fost și cum trebuie să fim.

Unul din marii noștri istorici, Nicolae Iorga, studiind operele de artă din vremea lui Ștefan cel Mare și comparându-le cu alte opere din aceeași vreme, dar din alte zone ale creștinătății, mai ales cu cele din fostul Imperiu Bizantin, a spus: Bizanț după Bizanț; adică unele realități culturale, spirituale care au existat în Imperiul creștin bizantin vedem că se regăsesc și în anumite țări mici, cum ar fi Moldova sau Muntenia, dar, îndeosebi, în Moldova. Specialiștii spun că nu a fost vorba numai de a copia modele din Imperiul Bizantin, ci de a le prelucra potrivit realităților locale, dar în așa fel încât să nu se îndepărteze, să nu se înstrăineze de ceea ce trebuie să fie: o sfântă biserică, un locaș de închinare, o sfântă icoana, care arată viața de sfințenie, arată că aici ne pregătim pentru împărăția cerurilor. Aici ne naștem din apă și din Duh Sfânt, pentru a deveni fiii ai Împărăției lui Dumnezeu, cum a spus Mântuitorul lui Nicodim în Sfânta Evanghelie de astăzi.

Meșterii constructori sau zugravii vechilor noastre locașuri căutau să înfățișeze nu priceperea lor, ci învățătura creștină despre sfânta icoană și despre sfânta Biserică. Dumnezeu le-a dat înțelepciune acestora, înțelepciune întemeiată pe credința ortodoxă, pentru că acești meșteri erau trăitori autentici. Ei erau un fel de asceți, de călugări, pentru că lucrau icoanele numai cu post și rugăciune.

Aceste opere de artă au rămas mai departe ca niște adevărați

apostoli, vestitori ai spiritualității noastre creștine ortodoxe, ai neamului nostru românesc. Despre aceste valori de artă, un străin de neam și de credință a scris: „Unice în lume sunt aceste valori artistice”. Nicăieri în lume nu găsim asemenea lucruri. Iată ce moștenire ne-a lăsat Ștefan cel Mare și Sfânt, luând pildă după el și Petru Rareș și ceilalți voievozi.

Trebuie să păstrăm această moștenire. În primul rând, credința noastră strămoșească să o mărturisim prin faptele de milostenie, prin trăirea în duhul adevărului și al moralității și prin împlinirea legilor lui Dumnezeu.

Această moștenire, și mă refer la sfintele biserici și podobebele lor, trebuie păstrată, îngrijită, ca să rămână peste veacuri.

(Extras din cuvântul rostit de Înalt Prea Sfințitul Pimen, Arhiepiscop al Sucevei și Rădăuților în data de 12 aprilie 2007, în cadrul Sfintei Liturghii Arhieresti săvârșită la Sfânta Mănăstire Putna.)

Pe stâlpul cel neclătinat al credinței, pe voievodul și unsul lui Dumnezeu, pe Ștefan, ostașul lui Hristos nebirit, laudându-l îi strigăm: din necazuri izbăvește-ne cu ale tale rugăciuni!

(Condac la Paraclisul Sfântului Voievod Ștefan cel Mare)

Însemnări din Cartea de oaspeți

Ștefan cel Mare și Sfânt este simbol al identității și demnității naționale peste veacuri... El și Putna ne cheamă către credință și Dumnezeu în numele neamului. Sfinte voievodule Ștefane, înțelepțește-ne și ne unește în marea țară românească pe care ne-ai lăsat-o!

Ion Mereuță, Moldova,
16.11.2005

*

Putna este inima noastră a tuturor românilor. De aici se aud nu numai clopotele lui Ștefan ci și bătaia inimilor noastre.

General (r), prof. univ. dr.
Amza Tudor, 20.04.2007

*

Ar fi păcat ca un trecut atât de încărcat de istorie, ca cel al românilor, să fie dat uitării sau întinat de faptele generațiilor de azi.

Fam. Dragomir George și
Simona, 23.07.2006

„Sfântul Ștefan cel Mare a avut dintotdeauna aceeași aură de glorie și dragoste din partea românilor”

Interviu cu domnul profesor Neagu DJUVARA

Domnul profesor Neagu Djuvara s-a născut la București în anul 1916. Este licențiat în litere și istorie, doctor în drept (Paris, 1940). În anul 1972 obține doctoratul de stat la Sorbona cu o teză de filozofie a istoriei. Din 1991 este profesor asociat la Universitatea din București și membru de onoare al Institutului de Istorie „A. D. Xenopol” din Iași. A publicat numeroase volume în limbile română și franceză, dintre care amintim: „Amintiri din pribegie”, Albatros, 2002; „O scurtă istorie a românilor”, Humanitas, 2002; „Civilizații și tipare istorice. Un studiu comparat al civilizațiilor”, Humanitas, 2006.

La cei 91 de ani ai săi, atât prin pregătirea de excepție cât și prin experiența de viață, domnul Djuvara este una dintre cele mai cunoscute și apreciate personalități culturale ale momentului. El este dovada vie a puterii creatoare de care au dat dovadă intelectualii români formați în perioada interbelică. De aceea, ne-am bucurat foarte mult că domnia sa a acceptat pentru revista noastră să răspundă pe scurt la câteva întrebări.

Reporter: *Domnule profesor Djuvara, cum priviți aniversarea a 550 de ani de la ungerea ca domn a Sfântului Ștefan cel Mare ?*

Neagu Djuvara: E bine din când în când, la „cifre rotunde”, să se amintească de oamenii noștri mari din trecut.

Rep.: *Ce reprezintă Sfântul Ștefan pentru români ?*

N. D.: Ștefan vodă a avut darul de a fi iubit și preamărit chiar din vremea lungii sale domnii atât de însemnate pentru încheierea neamului românesc și intrarea lui în istoria europeană. Faptul că a fost atât de credincios și a ctitorit atâtea așezăminte bisericești, a făcut ca *vox populi* să-i zică „cel Sfânt”, cu mult timp înainte ca Biserica să-l canonizeze.

Rep.: *La concursul „Mari Români” organizat anul trecut de televiziunea națională, Sfântul Ștefan a ieșit pe primul loc datorită cinstei pe care mulți*

români o arată față de domnul moldav. Au fost persoane care au afirmat că Ștefan cel Mare și Sfânt a fost preferat de români întrucât aceștia au fost educați așa în perioada comunistă. Vi se pare corectă o asemenea afirmație ?

N. D.: Afirmație stupidă. Ca istoric, la vârsta de aproape 91 de ani, vă pot afirma că Ștefan cel Mare a avut dintotdeauna aceeași aură de glorie și dragoste din partea românilor.

Rep.: *Domnule profesor, un istoric a spus în timpul concursului amintit că era mai bine ca Sfântul Ștefan să fi construit o universitate decât atâtea biserici și mănăstiri. Sunteți de acord cu această idee ?*

N. D.: Imbecilii iau cuvântul în toate manifestările publice. O universitate în Moldova veacului al XV-lea e un anacronism.

Rep.: *Cum au reușit românii să*

izbândească în 34 de lupte în timpul domniei Sfântului Ștefan, iar astăzi nu știm să fim uniți pentru a face față atâtor greutăți de care se lovește neamul nostru ?

N. D.: Conducătorii geniali au darul de a uni într-un anumit moment toate gândurile și toate energiile unui neam. De aproape o sută de ani, noi nu mai avem un asemenea „catalizator”.

Rep.: *Ce trebuie să învețe politicienii de astăzi de la Sfântul Ștefan cel Mare ?*

N. D.: Nu pot învăța nimic din acele pilde ale trecutului fiindcă nu sunt în stare să pună dragostea de țară și interesul public înainte de interesele private.

Rep.: *Poate fi valabilă astăzi o politică inspirată de principiile creștine, așa cum a fost cea promovată de Sfântul Ștefan ?*

N. D.: Nimic nu este imposibil, dar trebuie constatat că în conjunctura actuală a civilizației noastre nu mai apare religia ca inspiratoare în politică. Nici partidele apărute în Europa Occidentală cu eticheta „democrație creștină” nu par să se fi distins cu adevărat ca aplicând preceptele creștine. Iar statisticile dovedesc că în toată Europa, practica religioasă nu mai depășește scorul de 10-15%. Astfel fiind, nu e de mirare că majoritatea politicienilor adunați pentru a redacta o Constituție a

Uniunii Europene au refuzat orice aluzie la trecutul creștin al Europei!

Rep.: *Domnule profesor Djuvara, asistăm, astăzi, la o avalanșă a kitsch-ului, a pseudo-culturii, a pornografiei și a minciunii mai mult sau mai puțin dirijate. Cum este și firesc, toate acestea afectează în special tânăra generație. Ce îi sfătuiți pe tineri să facă într-un asemenea context ?*

N. D.: Recunosc că avalanșa de pornografie, și mai cu seamă ofensiva, chiar dramatică, în favoarea autorizării căsătoriilor homosexuale și a dreptului de adopțiune de copii pentru asemenea cupluri, sunt fenomene extrem de îngrijorătoare, care ne amintesc de Sodoma și Gomora. Ar putea fi unul din simptomele cele mai clare că civilizația noastră e în ajun de prăbușire totală. E convingerea pe care am exprimat-o deja acum vreo 40 de ani în teza mea de filosofie a istoriei [din care a ieșit o carte tradusă în românește sub titlul *Civilizații și tipare istorice* (Humanitas)].

Rep.: *Puteți face o comparație între modul de a fi al tinerilor în perioada interbelică și cel al tinerilor români de astăzi ?*

N. D.: Tineretul din perioada interbelică a fost pasionat de politică și de patriotism. E o prăpastie între mentalitatea din tinerețea mea și mentalitatea de acum; generațiile de astăzi sunt total debusolate după mai mult de 50 de ani de comunism (căci nici în cei zece ani de după decembrie '89, în timpul „domniei” lui Ion Iliescu, nu am scăpat de mentalitatea comunistă).

Rep.: *România a traversat perioada foarte grea a experimen-*

tului comunist, iar acum, de 17 ani, experimentează perioada de tranziție. Vom reuși să ajungem la o stare de normalitate în care să ne putem valorifica credința și tradițiile noastre ?

N. D.: Cred că trebuie să treacă cel puțin două generații, ca să poată apărea o generație mai sănătoasă.

Rep.: *În anul 1941 ați participat la campania din Basarabia și Transnistria. Ce amintiri puternice păstrați în urma acestei experiențe ?*

N. D.: În iunie 1941 am plecat, noi toți tinerii atunci sub arme, cu mare entuziasm la acest teribil război. Voiam să ștergem rușinea din anul precedent când cedasem în fața ultimatumului sovietic fără să tragem un foc de pușcă. Apoi formidabila armată germană ne-a dat falsa iluzie că era de acum invincibilă și că alături de ea izbânda era sigură – ceea ce, de altfel, scădea meritul jertfei noastre. Mi-au trebuit ani, chiar zeci de ani, ca să înțeleg eroarea mea de viziune.

Rep.: *Din punct de vedere cultural și spiritual, ce avantaje și dezavantaje aduce intrarea României în Uniunea Europeană ?*

N. D.: Nu văd nici un dezavantaj prin intrarea noastră în Uniunea Europeană. Această Uniune (dacă se realizează, ceea ce nu e încă sigur) nu va tinde către o uniformizare tip USA. Acolo a fost de la începuturi o singură limbă, o singură cultură în care toate elementele străine ulterioare au venit să se amalgameze. În Europa nu poate fi vorba de același proces: ea va rămâne la nesfârșit un mozaic de națiuni, de limbi, de culturi.

Rep.: *În încheiere, vă rugăm să comentați cuvintele lui Petre Țuțea: „La pușcărie am demonstrat vreme de două ore că istoria românilor dezgolită de crucile de pe scuturile voievozilor este egală cu zero. Că doar voievozii nu s-au bătut pentru ridicarea nivelului de trai! Istoria se face cu Biserica!”.*

N. D.: Admirabile, cuvintele lui Petre Țuțea. Materialismul dominant în vremea noastră ne face să uităm cu totul resorturile religioase și morale ale Istoriei.

Rep.: *Vă mulțumim!*

A consemnat
Ieromonah Teofan Popescu

✍ *Insemnări
din
Cartea de oaspeți*

Pioșenie, recunoștință și un omagiu adus Sfântului Ștefan pentru dorința de a construi un stat liber și neatârnat. Doamne, ajută poporul român!

Valeriana și Emil,
Turnu Severin, 13.10.2005

*

De prea multe ori se întâmplă să ne fie rușine că suntem români astăzi! Ar trebui ca măcar o dată în viață fiecare român să viziteze aceste locuri și să înțeleagă că avem o țară frumoasă, un trecut plin de figuri mărețe și, mai presus de orice, o șansă de a fi din nou demni.

Sfântul Ștefan a fost, cu siguranță, unul dintre cei mai mari români ai tuturor timpurilor.

31. 08. 2006

„Întrucât orice domnie vine de la Dumnezeu și împărații pe pământ nu sunt decât umbrele lui Dumnezeu, cei ce se pun în capul cârmuirii renunțând nu numai la casă, la femeie, la copii și la prieteni, ci și (ceea ce e mai greu decât toate) lepădându-se de sine, se cuvine poate fără greș să fie numiți niște bărbați politici sfinți și viteji luptători cari aproape se jertfesc pentru mântuirea semenilor lor”; această cugetare, ce aparține lui Nicolae vodă Mavrocordat, redă sugestiv imaginea domnului în Țările Române, în postura de reprezentant al lui Dumnezeu pe pământ, cu o misiune mântuitoare pentru poporul său.

În acest sens trebuie văzută și imaginea lui Ștefan cel Mare, ca „umbră” a lui Dumnezeu în lumea aceasta, mai ales că epoca sa era cu mult anterioară secolului al XVIII-lea, când a domnit Nicolae Mavrocordat.

Începutul domniei lui Ștefan cel Mare este obscur, lipsind mărturii concludente în acest sens și, de aceea, nu poate fi privit decât prin prisma imaginarului istoriografic, ai cărui germeni îi regăsim încă din veacul al XVI-lea în *Letopisețul de la Putna*, care zugrăvește preluarea domniei de către Ștefan cel Mare astfel: „în Joia Mare, Ștefan voievod, fiul lui Bogdan voievod, a venit de la muntenii și a dobândit întâia biruință asupra lui Aron voievod, pe Siret, la tină, la Doljești [...]. După aceea, s-a adunat toată țara, cu preasfințitul mitropolit, chir Teoctist, și l-a uns pentru domnie, pe Siret, unde se numește Direptate până în ziua

aceasta. Și a luat schiptrul Țării Moldovei”. În veacul următor, așa-numitul letopiseț al lui Grigore Ureche nu face decât să preia această informație și să amplifice un scenariu la proporții maxime, dedicându-se evenimentului un capitol special: „Cându s-au strânsu țara la Direptate”. S-a dezvoltat, așadar, în secolul al XVII-lea o imagine care începuse să prindă contur în secolul precedent: „Decia Ștefan vodă strâns-au boierii țării și mari și mici și altă curte măruntă dimpreună cu mitropo-

Început de domnie: 12 aprilie 1457

Lucian-Valeriu LEFTER

litul Theoctistu și cu mulți călugări, la locul ce se cheamă Direptate și i-au întrebatu pe toți: ieste-le cu voie tuturor să le fie domnu? Ei cu toții au strigat într-un glas: «În mulți ani de la Dumnezeu să domnești». Și decii cu toții l-au rădicatu domnu și l-au pomăzuitu spre domnie mitropolitul Theoctisu. Și de acolo luo Ștefan vodă steagul țării Moldovei și să duse la scaunul Sucevii”. Însă acest scenariu istoric, așa cum răsare din izvoarele narrative, începuse să fie creat cel mai devreme în secolul al XVI-lea, iar cronicarul din veacul al XVII-lea l-a recreat dându-i forma finală; prin urmare, o revizuire a opiniilor este necesară.

Cea mai veche cronică, *Letopisețul anonim al Moldovei*, numit și *Letopisețul de la Bistrița*, este cât se poate de succinctă: „La anul 6965 <1457>, luna aprilie 12, Marțea Mare, a

venit Ștefan voievod, fiul lui Bogdan voievod, la locul numit Hreasca, la Doljești și a biruit Ștefan voievod, din mila lui Dumnezeu și a luat schiptrul Moldovei”. O altă sursă, *Cronica moldo-germană*, evocă mai plastic evenimentele și dă noi amănunte, însă cu data eronată de 11 aprilie 1457, arătând că „într-o marți, în Săptămâna Mare, înaintea Paștilor, atunci a venit Ștefan voievod, un fiu al lui Bogdan voievod, care a venit cu putere mică, cu munteni, cu țările de jos, ca la 6 mii de oameni”, la un loc numit Hreasca, lângă Doljești, unde, în urma luptei, Ștefan „a rămas cu putere”.

Numai aceste două cronici, *Letopisețul anonim* și *Cronica moldo-germană*, dau data corectă: lupta a avut loc în Marțea Mare și nicidecum în Joia Mare. Atât letopisețele de la Putna cât și cronicile ulterioare, din veacul al XVII-lea, dau data eronată a zilei, joi, însă 12 aprilie 1457 a căzut într-o zi de marți.

Ce s-a întâmplat cu adevărat la 12 aprilie 1457 *

Precum vedem, imaginea încoronării lui Ștefan din cronicile ulterioare, din secolele XVI-XVII, nu se regăsește în cronică oficială de epocă, *Letopisețul anonim*. Abia din secolul al XVI-lea, odată cu accentuarea suveranității otomane, a prins contur acest obicei al investirii domnului în câmp. De pildă, la 16 martie 1562 Despot vodă trebuia să fie investit „în câmp” cu caftan și steag „precum e obiceiul în Moldova”, potrivit unui mar-

* Subtitlurile din paginile revistei aparțin redacției.

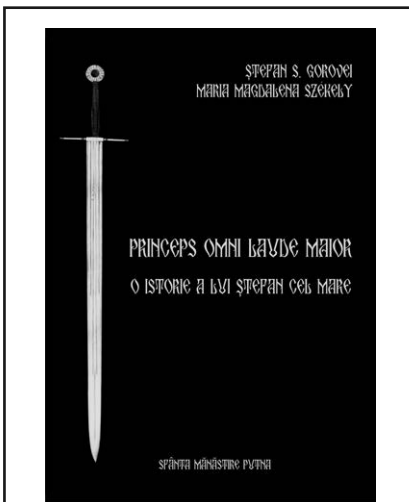
tor italian. Acesta însă era un obicei care presupunea investirea domnului de către sultan, căci ulterior același domn a fost încoronat la Suceava în ziua Sfântului Gheorghe, adică pe 23 aprilie, potrivit ceremonialului bizantin, în mitropolia țării. Pornind de aici, s-a propus un scenariu potrivit căruia la români prima etapă a investirii se petrecea totdeauna în câmp, precum în Bizanț în secolele IV-V, când momentul aclamării împăratului de către armată îl preceda pe cel religios. De aici a decurs și

asemănarea cu pretinsa alegere în câmp la Direptate a lui Ștefan cel Mare.

Astfel, istoricul Constantin Rezachevici propune, de fapt, o reconstituire a ceremonialului bizantin vechi de o mie ani, cu cele trei etape ale sale: întâmpinarea-închinarea țării, ungerea-încoronarea și investirea cu simbolurile puterii. În viziunea acestuia, Ștefan voievod „învingător asupra lui Petru Aron la 12 aprilie 1457 la Doljești, în apropierea Sucevei, întâmpinat și primind închinarea boierilor și a altor categorii sociale, după obicei [...], în tabăra sa de lângă satul Direptate [...], la sud de locul luptei, uns la domnie de către mitropolitul Teoctist în biserica satului Direptate, și fiind investit cu „schiptrul” (steagul cel mare al țării) înainte de a-și face intrarea triumfală în cetatea Sucevei, aceasta trebuie să fi fost desfășurarea reală a înălțării la domnie a lui Ștefan cel Mare”. Însă același istoric observă că ceremonialul încoronării a fost hotărât cu oarecare grabă, motivat, în viziunea sa, de „rațiuni strategice personale”. Și alți cercetători (Radu G. Păun, Corina Nicolescu), pe baza aceleiași cronici din veacul al XVII-lea, au susținut că la noi se întâlnește accidental ceremonia ridicării pe scut, precum în Bizanț, dând ca exemple tocmai alegerea „în câmp”, la Direptate, a lui Ștefan cel Mare și apoi a lui Despot vodă.

Să revenim, așadar, asupra evenimentelor de la 12 aprilie 1457. Lupta are loc în Marțea din Săptămâna Patimilor, înainte de Paște. Or, ce reprezenta Învierea Domnului pentru oamenii acelei vremi, când și astăzi, într-o lume modernă,

toate activitățile umane sunt, pur și simplu oprite! Și aceasta cu atât mai mult în cadrul Bisericii, când în Săptămâna Mare se fac pregătirile pentru marea sărbătoare a Învierii. Oamenii de atunci erau, cu precădere, niște oameni religioși, care vedeau sau citeau semne și minuni. În acest context, ceremonia încoronării era una în esență inițiativă, care presupunea desfășurarea acesteia într-un spațiu specific, un loc sacru, prin excelență al ritualului. Domnii odată unși cu Sfântul Mir deveneau persoane sacre, intangibile, având capacitatea să primească și să „citească” semnele divine. O asemenea transformare a condiției umane nu se putea face decât într-un spațiu ritual. Și acesta nu era nici pe câmpul de bătălie și nici într-un sat oarecare, precum Direptate, (care poate că nici nu avea biserică!), și cu atât mai mult în Săptămâna Mare; încoronarea nu se putea face în pripă din „rațiuni strategice personale”, ci numai respectând fastuosul ceremonial bizantin, în toate etapele sale, în mitropolia țării, la Suceava. Nu era o slujbă oarecare, ci una prin care un om era sfințit; întocmai ca la Bizanț, unde orice împărat era sfințit prin cultul oficial datorat de Biserica Ortodoxă lui Constantin cel Mare, modelul ideal al împăratului. În urma mirungerii, domnul, ca și „sfântul împărat” de la Bizanț, intra în altar pe ușa împărătească. Domnul era, ca și împăratul de la Bizanț, reprezentantul lui Dumnezeu pe pământ, care, dintre toți laicii, singur se bucura de privilegii excepționale în sânul Bisericii Ortodoxe în urma mirungerii divine. Acest ritual transforma pe un individ oare-

Princeps omni laude maior.
O istorie a lui Ștefan cel Mare
Ștefan S. Gorovei,
Maria Magdalena Székely,
(Mănăstirea Putna, 2005)

Cartea este monografia unui destin. Amplu structurată, fundamentată pe două mari perspective – Marea Politică și Marea Rugăciune –, ea desfășoară în mod inedit o fină analiză psihologică a intențiilor, a motivațiilor, a nădejdelor din spatele acțiunilor Voievodului. Valorizând resortul intim, religios, al faptelor exterioare, ea ne deslușește taina unui sfânt: căutarea și împlinirea vocii lui Dumnezeu în cârmuirea țării și a poporului.

care într-un personaj singular, era creat un om nou. Așa cum scria Jean-Paul Roux despre rege, „încoronarea este considerată a fi efectuată de Dumnezeu însuși”; prin urmare, regele uns este un *rex Christus*.

Ritualul „coronației”, așa cum este descris de cronicarul Nicolae Costin, cu referire la regii poloni, nu putea fi efectuat în grabă la Doljești. Craiul ales ca un om ce urma să fie sfințit se pregătește în prealabil, cu o zi înainte de spovedanie, cu pocăință și cu milostenie. Abia a doua zi este condus la biserică înveșmântat în „haine episcopoești” (adică asemănătoare celor ale episcopului), cu alai, de însuși arhiereul cu tot soborul preoțesc. Are loc un ritual de sfințire, căci regele era un om sfințit, dintre laici era singurul uns de două ori cu Sfântul Mir (o dată la naștere și a doua oară la încoronare). Se constată o oarecare similitudine între ceremonialul descris de Nicolae Costin și cel din Bizanț. Împăratul bizantin trebuia cu o zi înainte să se pregătească pentru investitură: împăratul ce urma să fie încoronat intra în palatul cel mare din seara ajunului zilei de încoronare cu dregătorii săi și rămânea acolo până a doua zi; dimineața pleca spre Sfânta Sofia pentru celebrarea ritualului. Acolo, patriarhul ungea cruciș capul împăratului cu Sfântul Mir, pronunțând cu voce mare „Sfânt”. Cei care stăteau în amvon (în vechime, amvonul era o estradă în mijlocul bisericii unde clericii rosteau anumite rugăciuni și de unde comunicau credincioșilor diverse anunțuri referitoare la viața Bisericii, n. red.) ziceau cu aceeași voce de trei ori „Sfânt”. De asemenea,

poporul din biserică pronunța de trei ori „Sfânt”.

Ștefan cel Mare – primul domn român despre care există informații privitoare la înscăunare

Lipsind mărturiile istorice concrete, în veacul al XVI-lea călugării mănăstirii Putna și-au imaginat că Ștefan cel Mare va fi fost încoronat întocmai precum domnii din vremea lor, mai ales că ei proslăveau în persoana ctitorului lor pe sfântul împărat. Potrivit lui N. Iorga, „putnenii subliniază legătura cu vlădica și pomenesc întâia suire în scaun cu forme bisericești bizantine, ca și cum acolo, la Suceava, după dispariția împăratului creștin al lumii răsăritene, s-ar fi reluat solemn sacrele lui tradiții”. Marele istoric evidențiază faptul preluării atributelor imperiale de către Ștefan, însă e puțin probabil că atunci, la început de domnie, el va fi avut asemenea pretenții. Călugării putneni impun imaginea unui Ștefan mitic născut parcă pentru a domni ca vrednic urmaș al împăratului bizantin.

Ștefan este, într-adevăr, primul domn despre care avem informații privitoare la înscăunare, dar este greu de crezut că la acea vreme preluarea puterii și, mai cu seamă, deținerea acesteia se putea face fără un ceremonial religios aidoma celui bizantin. Cu siguranță, ritualul a fost celebrat, căci altfel domnul nu putea fi recunoscut ca legitim. Există în acest sens un precedent ilustru în epocă. Constantin al XI-lea Paleologul, ultimul împărat de la Constantinopol, n-a fost niciodată recunoscut ca atare; deși titlul de împărat al ro-

manilor i-a fost conferit într-o ceremonie civilă, la Mistra, în 6 ianuarie 1449; totuși, așa cum scrie cronicarul Ducas, acesta „n-a fost niciodată încoronat ca împărat”, întrucât ritualul religios al încoronării n-a fost celebrat pentru ca împăratul să fie uns și sfințit astfel. De aceea, s-a considerat că, de fapt, predecesorul acestuia, Ioan al VIII-lea Paleologul a fost ultimul împărat. La 1457, dat fiind precedentul, nimeni nu și-ar fi permis să nu respecte ritualul încoronării.

Un asemenea ceremonial complex nu putea avea loc la Direptate. Este însă posibil să fi avut loc o scurtă slujbă în mitropolia de la Roman, apropiată de locul luptei (căci Doljeștii se aflau în apropiere de Roman), întrucât era în ajunul Învierii și ritualul nu putea fi celebrat cum se cuvine. Mitropolitul nu avea cum să vină în aceeași zi, de la Suceava tocmai la Doljești și tocmai în Săptămâna Patimilor! Ca acesta să-l fi încoronat pe Ștefan ar fi trebuit să fie lângă el, în oaste. La vremea aceea însă Ștefan nu era decât un pretendent ca toți ceilalți care râvneau la tronul țării. Mitropolitul țării nu avea de unde să știe cine va câștiga lupta ca să fie pregătit pentru o încoronare în „regim de urgență” a noului domn. Prin urmare, el nu putea părăsi un domn legitim, consacrat de biserică, el fiind păstorul spiritual al țării, care nu avea nimic de-a face cu lupta politică a numeroșilor pretendenți la domnie. Și, mai mult de atât, cum își imaginează cineva că tocmai în Săptămâna Mare se deplasează mitropolitul în urma oștilor?

Închinarea țării, a boierimii, așa cum este evocată în

ășa-numita cronică a lui Grigore Ureche, tocmai în ziua de 12 aprilie 1457, era un fapt imposibil. A trecut ceva timp până ce dregătorii și boierii din ținuturi au aflat că a venit un domn nou. Primul document emis de Ștefan cel Mare, în care apare menționat și primul sfat domnesc, este abia din toamna anului 1457, din 8 septembrie. Trecuse jumătate de an de la lupta de la Doljești, din 12 aprilie, când Ștefan urcase pe tronul Moldovei, perioadă în care nu s-a emis nici un hrisov. La începutul anului 1458 se aflau la Camenița, lângă Petru Aron, boierii Duma Braevici, Stanciul Marele, Costea Danovici, Ion pârcălabul și Vasco Levici. Cu excepția lui Mișu logofătul toți marii boieri s-au întors în Moldova, Stanciul Marele în 1459, Duma Braevici și Costea Danovici în 1460, iar mai apoi și ceilalți, pe care însă nu-i vom întâlni în sfat.

Cel puțin trei ani au trecut până să capete Sfatul domnesc componența firească, încât putem spune că abia spre 1460 domnia lui Ștefan cel Mare era pe cale de consolidare, acesta reușind să cheme înapoi în Moldova pe marii boieri din fruntea sfatului care fugiseră cu Petru Aron.

*

Istoriografia românească și-a adus obolul la crearea imaginii de erou mitic a lui Ștefan cel Mare. În special N. Iorga a contribuit la aceasta, făcând analogia dintre Ștefan și locul de la Direptate, care ar fi primit acest nume tocmai din cauza marelui act de domnie „dreaptă”, ignorând părerea istoricului Mihai Costăchescu întemeiată pe o cercetare serioasă, care arăta că, în realitate, era vorba

despre satul stăpânit de familia Direptate. Iorga a avut meritul să recreeze un scenariu pe măsura cronicarului din secolul al XVII-lea.

Vechile ipoteze ale istoriografiei naționale, printre care și cea propusă de Constantin Rezachevici, trebuie revizuite din perspectiva logicii istorice. Întrucât Doljeștii se aflau în apropiere de Roman, în urma unei scurte slujbe pregătitoare care, probabil, va fi avut loc la Roman, ceremonia încoronării trebuie să se fi desfășurat cu tot fastul după Paște, la Suceava.

Așa cum arătam mai sus, în urma încoronării domnul era „investit” cu puteri miraculoase, fiind capabil să aducă belșug în roadele câmpului. În a doua parte a secolului al XVI-lea, Despot vodă a participat la o asemenea procesiune „pentru bucatele câmpului” chiar în ziua încoronării, de Sfântul Gheorghe. O procesiune impresionantă a fost cea a lui Constantin Șerban, în secolul al XVII-lea, în Țara Românească, în joia de după încoronare. Imaginea înfățișată de Paul de Alep este comparabilă cu Intrarea Mântuitorului în Ierusalim: „femeile veneau să-i întindă în fața domnului pânze de in pe care aruncau boabe de grâu, de orz și alte grâne, potrivit datinei lor, pentru că era anul nou și un domn nou”. Altele „ofereau spice vechi, altele mere, altele pere, altele flori albe, altele ramuri de copac înverzite, [...], altele ouă, altele pește, altele găini, găște, rațe, altele miei, altele iezi, altele împingeau înaintea lui o oaie”.

Prin urmare, ungerea ca domn a lui Ștefan cel Mare nu a putut avea loc pe câmpul de la Direptate,

în Săptămâna Mare, pe 12 aprilie (atunci a avut loc doar lupta), ci după Paște, sau poate chiar în Duminică Învierii, în mitropolia de la Suceava, așa cum prevedea ritualul ungerii și încoronării domnului. Călugării mănăstirii Putna din secolul al XVI-lea sunt primii autori ai scenariului ungerii în câmp, ei imaginându-și că Ștefan a fost uns precum domnii din vremea lor, care primeau însemnele domniei de la trimisul sultanului în câmp, căci acesta, ca și păgân, nu putea să intre în biserică. După acest prim moment al întâmpinării în câmp avea loc însă ceremonia ungerii și încoronării în mitropolia de la Suceava. Pentru vremea lui Ștefan cel Mare, aclamarea și ungerea ca domn în câmp poate fi considerată o fantezie istoriografică, lucru care, de altfel, nu a existat nici ulterior. În ochii supușilor și boierilor, doar ceremonia mirungerii în biserică era singura menită să consacre cu puteri un domn ca ales și „umbră” a lui Dumnezeu pe pământ.

*Însemnări
din
Cartea de oaspeți*

Dumnezeu ne-a îndreptat pașii să vizităm și să ne închinăm în sfântul locaș unde odihnește Marele Ștefan, domn între domnii neamului. Cu smerenie am îngenunchiat și am sărutat mormântul bravului și Bincredinciosului Ștefan. Păzește, Doamne, apără acest sfânt pământ pe care l-a iubit atât de mult.

01.09.2006

Cronică Ștefaniană

550 de ani de la urcarea pe tron a Sfântului Voievod Ștefan cel Mare 1457-2007

După ce anul 2004 a fost consacrat împlinirii a 500 de ani de la trecerea în veșnicie a Sfântului Voievod Ștefan cel Mare, în anul 2007 avem din nou prilejul de a urma îndemnul Sfântului Apostol Pavel: „Aduceți-vă aminte de mai-marii voștri, care v-au grăit vouă cuvântul lui Dumnezeu; priviți cu luare aminte cum și-au încheiat viața și urmați-le credința” (Evrei 13,7).

La împlinirea a 550 de ani de când Ștefan cel Mare și-a pus viața în slujba poporului, fiecare dintre noi suntem chemați să ne cercetăm conștiința: cum ne raportăm astăzi la Sfântul Strămoș, în dezordinea politică, socială, economică, dar mai ales morală în care ne aflăm.

Din mila lui Dumnezeu, există încă români care aud glasul de peste timp al celui ce nu a avut odihnă întru apărarea

țării și a credinței, și care, din preaplinul inimii lor, plămădesc evenimente și dăruiesc astfel și celorlalți bucuria întâlnirii cu sfințenia și dragostea de țară.

Prezentăm mai jos cele mai importante manifestări culturale de până acum ale acestui an comemorativ dedicat Marelui nostru Părinte.

Iași, 15 martie Colocviul Ștefan cel Mare. Izvoare și interpretări

Profesorii ieșeni Ștefan S. Gorovei și Maria Magdalena Székely, în colaborare cu Centrul de Cercetare și Documentare al Mănăstirii Putna, au fost gazdele colocviului *Ștefan cel Mare. Izvoare și interpretări*, desfășurat joi, 15 martie, la Casa Catargi din Copou.

Parte a *Programului de cercetări privind ideologia*

medievală a puterii, colocviul a reunit distinși profesori, cercetători și monahi care au oferit noi date și interpretări privind personalitatea și epoca lui Ștefan cel Mare.

Sesiunea de comunicări a fost deschisă de Prea Cuviosul Părinte Arhimandrit Melchisedec Velnic, starețul mănăstirii Putna, care a prezentat comunicarea *Un odor regăsit: cununa moaștelor Sfântului Simeon de la Muntele Minunat (1463)*. Lucrarea a repus în circuitul științific un obiect de mare valoare istorică, pe care se păstrează cea mai veche inscripție de la Sfântul Voievod Ștefan. Considerată de mult pierdută, cununa se află și astăzi la mănăstirea Neamț. Auditorii au putut afla lucruri inedite despre felul în care sunt datori monahii să păstreze cu grijă odoarele în mănăstiri și despre urmările cuceririi Locurilor Sfinte și a Constantinopolului de către turci.

A urmat comunicarea *Taina mormântului de la Mirăuți. Un indiciu spre dezlegare* în care doamna Maria Magdalena Székely a făcut câteva observații privind interpretarea materialului arheologic găsit în anul 1998 într-un mormânt din biserica Mirăuților din Suceava, vechea Mitropolie a primilor domni moldoveni. S-au făcut comparații cu obiecte similare existente în muzeul mănăstirii Putna și s-a

Aclamarea lui Ștefan cel Mare ca Domn al Moldovei

D. Stoica, Muzeul Militar, București

emis ipoteza că personajul îngropat acolo ar putea fi Ștefan Lăcustă, domnul Moldovei (1538-1540).

Domnul profesor Petronel Zahariuc a prezentat *Un document necunoscut de la Ștefan cel Mare* – un act inedit, ce vine să întregască imaginea istoricului despre activitatea cancelariei moldovenești la sfârșitul domniei lui Ștefan cel Mare.

A patra comunicare, cu titlul *Informație, propagandă, mistificare: scrisoarea din 25 ianuarie 1475* - a aparținut domnului profesor Ștefan S. Gorovei. Acesta a arătat cum suverani potrivnici Moldovei au folosit în scop personal cea mai cunoscută scrisoare a lui Ștefan cel Mare, pentru a-și însuși meritele acestuia și ajutoarele cu care țările creștine din Europa susțineau lupta împotriva turcilor.

Portrete paralele: Filip cel Bun și Ștefan cel Mare este lucrarea domnului profesor Ovidiu Cristea, director adjunct al Institutului de Istorie „N. Iorga” din București. Domnul Moldovei este pus față în față cu un alt chip excepțional al timpului: Filip al III-lea cel Bun, ducele Burgundiei (1419-1467).

Bogdan-Petru Maleon, de la Universitatea „Al. I. Cuza”, a prezentat comunicarea *Venituri eclesiastice în Moldova lui Ștefan cel Mare*. Viața Bisericii din Țările Române în Evul Mediu constituie o preocupare mai veche a autorului, foarte folositoare pentru cei care doresc să cunoască modul în care românii au înțeles și au trăit Ortodoxia de-a lungul secolelor.

Liviu Pilat în *Convertirea lui Petru Aron și începutul domniei*

Doljești, 12 aprilie 2007

lui Ștefan cel Mare, a prezentat argumente care infirmă ipoteza că domnitorul Petru Aron ar fi renunțat la credința ortodoxă.

Amintirea lui Ștefan cel Mare la Colomeea a încheiat șirul comunicărilor. Profesorul Ștefan S. Gorovei a înfățișat rezultatele călătoriei de cercetare efectuate în Ucraina în anul 2006 de către un grup de profesori ieșeni și un grup de monahi de la mănăstirea Putna. A fost identificat locul unde, în 1485, Ștefan cel Mare a depus jurământul de credință regelui Poloniei, Cazimir al IV-lea.

Doljești, 12 aprilie Amintirea bătăliei din 12 aprilie 1457

În Marțea Mare a anului 1457, în 12 aprilie, Ștefan cel Mare câștiga la Doljești, pe Siret, lupta împotriva lui Petru Aron, ucigașul tatălui său. La inițiativa Episcopiei Romanului și în colaborare cu Primăria comunei Doljești (județul Neamț), pentru comemorarea evenimentului care a avut loc cu 550 de ani în urmă, s-au stabilit o serie de acțiuni comune care au culminat cu procesiunea religioasă și ceremonia din data de 12 aprilie.

Pe locul unde, potrivit tradiției, a avut loc lupta din 1457, s-a ridicat în 1957 – la împlinirea a 500 de ani – un monument simplu, sub forma unui obelisc. Piatra de marmură a acestuia s-a pierdut în anii din urmă. Prin grija Episcopiei Romanului și a Primăriei Doljești, acest monument a fost curățat înaintea serbării și au fost așezate, spre veșnică pomenire, o cruce și două plăci de marmură.

În ziua de joi, 12 aprilie, începând cu ora 9⁰⁰, la biserica ortodoxă „Sfânta Treime” s-au adunat un mare număr de locuitori ai comunei Doljești și din localitățile învecinate. Au fost prezenți Prea Sfințitul Ioachim Băcăoanul, arhieru vicar al Episcopiei Romanului însoțit de 14 preoți din Protopopiatul Roman, domnul Gheorghe Cojocariu, inimosul primar al comunei Doljești, reprezentanți ai altor culte, oficialități locale și județene, ziariști și delegați ai posturilor locale și centrale de radio și televiziune.

De la mănăstirea Putna, au sosit doi părinți purtând icoana praznică a Sfântului Voievod Ștefan, pe al cărui hrisov se poate citi: „**Mai presus de tihna**

noastră stă datoria sfântă de a apăra ființa și neatârarea țării noastre”, un adevărat îndemn pentru toți cei care gândesc și simt românește. De asemenea, a fost adusă din muzeul mănăstirii și copia după sabia Voievodului ce se află

caldă a soarelui de primăvară, pe o colină dinspre Siret, cum se înalță maiestuos monumentul. Acesta a fost dezvelit de oficialități și sfințit de Prea Sfinția Sa Ioachim Băcăoanul; după aceea a avut loc slujba de pomenire și s-a citit rugăciunea

Doljești, 12 aprilie 2007

astăzi în muzeul Topkapı Sarayı din Istanbul.

După sosirea invitaților, în jurul orei 10, s-a făcut o scurtă rugăciune în biserică, apoi s-a pornit în pelerinaj către locul bătăliei. Convoiul era deschis de tineri purtând steagul României, sabia Voievodului, prapuri, icoane și coroane de flori. În urmă venea icoana Sfântului Ștefan, apoi preoții și Prea Sfințitul Ioachim Băcăoanul. Sute de pelerini întregeau acest alai sărbătoresc. Sătenii, cei care nu veniseră de la început, așteptau în poartă să se alăture celorlalți. Cu emoție sfântă, toți am străbătut aceste locuri de unde a început cel mai glorios capitol al istoriei românilor: domnia lui Ștefan cel Mare.

După ieșirea din sat, ca la un semn, norii care amenințau sărbătoarea s-au risipit și pelerinii au văzut, în lumina

pentru odihna sufletelor celor căzuți pe câmpul de luptă, pentru apărarea țării și a credinței strămoșești. S-au pomenit și numele membrilor familiei și ale tuturor sfetnicilor, dregătorilor și oștenilor Măriei Sale, atât cât îi cunoaștem din documente și alte izvoare istorice.

Au urmat cuvintele de sărbătoare ale invitaților, iar domnul primar al comunei Doljești a înmânat diplome și plachete comemorative. S-a subliniat importanța domniei Sfântului Voievod Ștefan pentru istoria românilor, caracterul național și ortodox al luptei sale și actualitatea mesajului pe care ni-l transmit faptele omului politic creștin, chiar și după trecerea a cinci veacuri. S-a amintit că, în același ceas, la Putna, Înalt Prea Sfințitul Pimen, Arhiepiscopul Sucevei și Rădăuților, slujea Sfânta

Liturghie și parastasul de pomenire pentru cei care, dimpreună cu Sfântul Ștefan cel Mare, au apărat țara și credința strămoșească.

În încheiere, participanții au asistat la un frumos program artistic prezentat de copiii comunei, îmbrăcați în costume populare. Aceștia au recitat poezii și au interpretat cântece care cinstesc amintirea vie a timpurilor de glorie pe care le-a cunoscut Moldova condusă de vrednicul și viteazul ei conducător.

Trebuie amintite aici entuziasmul și buna organizare de care au dat dovadă locuitorii Doljeștiului cu ocazia acestei frumoase manifestări de suflet. Ei l-au cinstit pe Sfântul Strămoș atât prin prezența lor, cât și prin dragostea pe care au arătat-o față de oaspeți și față de valorile istorice ale locului.

Mănăstirea Putna, 12 aprilie

Sfânta Liturghie arhierescă și slujbă de pomenire

În mănăstirea Putna, în locașul în care se odihnește Slăvitul Domn al Moldovei, a fost săvârșită Sfânta Liturghie arhierescă de către Înalt Prea Sfințitul Pimen, Arhiepiscop al Sucevei și Rădăuților, însoțit de un sobor de preoți din Arhiepiscopie: stareți, protoierei și consilieri. La acest popas duhovnicesc au fost prezenți numeroși credincioși din Bucovina și din alte zone ale țării, iar o parte a Sfintei Liturghii și cuvântul de învățătură al Înalt Prea Sfințitului Pimen au fost transmise în direct de postul Radio Iași.

După terminarea Sfintei Liturghii s-a citit la mormântul Voievodului acatistul Sfântului Ștefan, apoi s-a făcut slujba de pomenire a ctitorilor mănăstirii Putna, a membrilor familiei voievodale, a sftenicilor și oștenilor Domnului. S-a citit un pomelnic cu numele acestora, pe cât s-a putut afla din izvoare și mărturii istorice.

**Mănăstirea Miclăușeni,
14 aprilie**

Colocviul Academic

„Atlet al lui Hristos in Europa.

**550 de ani de la ungerea
ca domn a Sfântului Voievod
Ștefan cel Mare”**

Cu binecuvântarea și în prezența Înalt Prea Sfințitului Daniel, Mitropolitul Moldovei și Bucovinei, la Centrul Social-Cultural „Sfântul Ilie” de la mănăstirea Miclăușeni, județul Iași, a avut loc sâmbătă, 14 aprilie 2007, Colocviul Academic cu titlul: „**Atlet al lui Hristos în Europa. 550 de ani de la ungerea ca domn a Sfântului Voievod Ștefan cel Mare**”.

Evenimentul a început la ora 10⁰⁰ cu slujba Acatistului Sfântului Voievod Ștefan cel Mare, după care, în cadrul colocviului, mai mulți istorici și specialiști au vorbit despre însemnătatea acestui act istoric în contextul epocii cât și pentru noi, cei de astăzi.

În deschidere, domnul

Miclăușeni, 14 aprilie 2007

profesor Florin Frunză a dat citire mesajului transmis de către Secretarul de Stat pentru Culte, domnul Adrian Lemeni.

A urmat apoi comunicarea susținută de către profesorul Ștefan Sorin Gorovei de la Universitatea „Al. I. Cuza” din Iași, cu tema: „**Între contemporanii săi și ai noștri**”.

„Cum l-au văzut oamenii din timpul lui și cum îl văd oamenii din timpul nostru?” s-a întrebat profesorul Gorovei, după care a înfățișat cu multă căldură răspunsul istoriei: „Cuvintele despre Ștefan cel Mare sunt pentru contemporanii lui întotdeauna la superlativ. Chiar și adversarii săi au avut pentru el, în limbajul lor propriu, cuvinte care exprimă respectul și admirația. Niciodată de la el și până în zilele noastre nu s-a găsit nimeni care să facă un reproș acestui domn. Au trebuit să

treacă 50 de ani de dictatură comunistă pentru ca poporul acesta pe care el l-a ocrotit să ridice cuvinte de dojană împotriva acestui om. Din 1992, și mai cu seama în anul 2006, când Ștefan a fost desemnat cel mai mare român, au început să apară tot felul de reproșuri. Datoria noastră este să le combatem pentru a fi în adevăr”.

Printre comunicările prezentate s-a aflat și cea intitulată „**Mitropolia Moldovei în timpul Sfântului Voievod Ștefan cel Mare**”, susținută de părintele arhimandrit lector Emilian Nica, de la Facultatea de Teologie Ortodoxă „Dumitru Stăniloae” din Iași.

Cu ocazia acestui popas aniversar duhovnicesc și cultural, Înalt Prea Sfințitul Mitropolit Daniel a acordat distincțiile *Crucea Moldavă pentru clerici* Prea Cuviosului

„O, bărbat minunat, cu nimic mai prejos decât comandanții eroici, de care atâta ne mirăm! În zilele noastre, câștigă el, cel dintâi dintre principii lumii, o strălucită biruință asupra turcilor. După a mea părere, el este cel mai vrednic să i se încredințeze conducerea și stăpânirea lumii și mai ales cinstea de comandant împotriva turcilor, cu sftatul, înțelegerea și hotărârea tuturor creștinilor, de vreme ce ceilalți regi și principii catolici își petrec timpul numai în trândăvii sau războaie civile...”

Jan Długosz (1415-1480), *Historia Polonica*

Arhimandrit Melchisedec Velnic, starețul mănăstirii Putna, și *Crucea Moldavă pentru mireni* domnului profesor Ștefan S. Gorovei, cele mai importante distincții ale Mitropoliei Moldovei.

Suceava, 21-22 aprilie
Comemorarea a 550 de ani de la înscăunarea Sfântului Ștefan

Cu prilejul împlinirii a 550 de ani de la urcarea pe tronul Moldovei a Sfântului Voievod Ștefan cel Mare, Arhiepiscopia Sucevei și Rădăuților, în colaborare cu Liga Culturală pentru Unitatea Românilor de Pretutindeni și Consiliul Județean Suceava au organizat la Suceava în zilele de 21 și 22 aprilie o sesiune de comunicări științifice, dezvelirea și sfințirea unei plăci memoriale la ctitoria voievodală „Sfântul Ilie”, un spectacol popular și lansarea volumului „**Ștefan cel Mare și Sfânt**” al domnului Victor Crăciun.

Sâmbătă, 21 aprilie, s-a desfășurat la Consiliul Județean Suceava sesiunea de comunicări științifice, la care au participat personalități marcante din țară și din Basarabia. După cuvântul de deschidere al domnului Gavril Mârza, președintele Consiliului Județean, Înalt Prea Sfințitul Pimen, Arhiepiscopul Sucevei și Rădăuților a vorbit despre personalitatea Sfântului Voievod Ștefan cel Mare, despre mormântul voievodal de la Putna, despre valorile de artă din timpul slăvitului domnitor. În încheiere, Înalt Prea Sfinția Sa a arătat importanța retrocedării Fondului Bisericesc pentru păstrarea și conservarea valorilor

de patrimoniu din Bucovina.

În continuare au prezentat comunicări diverse personalități, dintre care amintim: prof. dr. Gheorghe Buzatu – „**Făuritor al istoriei neamului**”, gen. (r.) dr. Mircea Chelaru – „**Spada lui Ștefan cel Mare și traseul ei**”, prof. univ. dr. Vasile Grozav – „**Ștefan cel Mare în Basarabia**”, prof. dr. Victor Crăciun – „**Mihai Eminescu și Ștefan cel Mare**”, Ing. Gavril Mârza – „**Însemnătatea și actualitatea Sfântului Voievod Ștefan cel Mare**”, Acad. Mihai Cimpoi – „**Ștefan vodă între adevăr și legendă**”, Pr. Dumitru Ieremia – „**Ctitoriile sucevene ale Voievodului Ștefan**”, Vasile Tărățeanu – „**Ștefan vodă și Bucovina**”.

*

Aceste evenimente au avut loc pentru a marca cei 550 de ani de la începutul domniei lui Ștefan cel Mare. Alte manifestări în cinstea Domnului Moldovei vor avea loc la Suceava pe 1 iulie și la mănăstirea Putna pe 2 iulie, ziua adormirii Măriei Sale și ziua pomenirii ca sfânt. La începutul lunii septembrie, mănăstirea Putna va găzdui un **Simpozion internațional** la care și-au anunțat participarea istorici români și străini din Italia, Grecia, Rusia, Bulgaria și Polonia.

Cu ajutorul lui Dumnezeu, toate acestea se alătură șirului de serbări începute de Mihai Eminescu și Ioan Slavici în 1871 la Putna, serbări ce strâng pe români în jurul „**Celui Mai Mare Român**” și a valorilor sfinte pe care le-a cinstit și apărât.

Participant

✍ *Însemnări*
din
Cartea de oaspeți

Ștefan cel Mare

*Fost-au fost în lumea asta
Tare multe au mai fost
Împărați și-mpărătese
Ce trăit-au fără rost.*

*Și-au mai fost boieri cât lumea
Huzurînd tot în plăceri
Dar s-au dus, s-au dus cu toții
Nu-i nici urmă nicăieri.*

*Însă fosta-n țara noastră
Între Nistru și Carpați
Domnitor Ștefan cel Mare
Rar ca el o să aflați.*

*Domnitor cu suflet mare
Și cu-a Domnului credință
Purtând steag
cu Sfântul Gheorghe
Purtător de biruință
El luptat-a pentru țară
Apărând al său popor
Prin mărețele lui fapte
A ajuns nemuritor.*

*El și-acum cu crucea sfântă
Zi și noapte ne păzește
Iar în lupta cu dușmanii
Sufletul ni-l întărește.*

*El e țara, el e neamul
El ne-ndeamnă să luptăm
Graiul, plaiul, cele sfinte
Totdeauna s-apărăm.*

*Mănăstirea de la Putna
Cu Ștefan cel Mare, Sfânt
Ne-ntărește când ne-apasă
Greul pe acest pământ.*

Vă iubim și vă mulțumim.

02.07.2004

„Sfinții și-au împodobit viața cu smerenia, maica desăvârșirii. În această stare îl înfățișează pe Ștefan cel Mare autorul Evangheliarului de la Mănăstirea Humor: biruitorul de la Podul Înalt îngenunchiat în fața Maicii Domnului. [...] Ieromonahul Nicodim l-a zugrăvit, la 1473, așa cum l-a văzut cu ochii lui: credincios, îngenunchiat, smerit în fața icoanei. Așa îl vedem și noi în icoana sfințită acum, spre pilda și spre învățătura noastră. Cel ce îngenunchează în fața lui Dumnezeu are credință puternică, are smerenie”.

Prea Fericitul Părinte Teoctist, Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române
Mănăstirea Putna, 2 iulie 1992

Maica Domnului, ocrotitoarea Sfântului Ștefan

După trecerea la cele veșnice a cuiva drag, cei apropiați care l-au prețuit îi refac chipul povestind evenimente din viață, arătând lucrurile frumoase rămase după el, entuziasmându-se la amintirea lui. Astfel, cei ce nu l-au cunoscut în timpul vieții, îl pot cunoaște și ei auzind și văzând mărturiile trecerii sale pe acest pământ. Unii au lăsat mărturie ce au îmbogățit spiritul neamului și au îmbărbătat pe urmași, generație după generație.

Faptele lui Ștefan cel Mare reverberează peste veacuri în spațiul românesc. Sunt ca un ecou din adâncuri pe care unii îl deslușesc mai mult – cei cu sensibilitate pentru istoria noastră și pentru credință – iar alții mai puțin. Se aude vocea lui Ștefan ce ne spune hotărât: fiți dreți, fiți buni!

Viața Sfântului nostru Voievod este presărată cu evenimente care ne arată printre altele o evlavie aleasă față de Maica Domnului.

Pe 8 septembrie 1457, la praznicul Nașterii Maicii Domnului, la începutul domniei, dar și la început de an bisericesc, îl vedem prezent la mănăstirea Bistrița, acolo unde era înmor-

mântat strămoșul lui, Alexandru cel Bun. Prezent la Liturghie, dar și la mormântul bunicului său, a venit poate să-și vadă înaintașii și să ia binecuvântare de la Maica Domnului, pentru a duce mai departe istoria Moldovei.

În timpul vieții, Maica Domnului l-a ocrotit, iar el a cinstit-o. În Letopisețul Moldovei, Grigore Ureche îl arată pe Ștefan Voievod biruitor „cu mila lui Dumnezeu și ruga Precistei” în 8 iulie 1481 la Râmnic și, la fel, în 26 octombrie 1497 „luând ajutor pe Dumnezeu și cu ruga Precistii” împotriva polonilor la Codrii Cosminului.

A luat-o ocrotitoare pentru biserica ce-i va deveni mai târziu necropolă, Putna. Aici va pune mult din sufletul său. Îl aflăm prezent în 1471, 15 august, la Putna, cu ocazia hramului, după doi ani de la sfințire.

A cinstit-o pe Maica Domnului ridicându-i apoi alte biserici, cu hramul Adormirea Maicii Domnului (Borzești și Bacău) Nașterea Maicii Domnului (Tazlău), Sfânta Maria (Vad).

Comandă la Putna dvere frumoase și bogate, icoane ale Maicii Domnului cusute cu fir de aur și argint. Două le putem vedea și astăzi în muzeul mănăs-

tirii: Buna Vestire (13 iunie 1483) și Adormirea Maicii Domnului (5 mai 1485).

Ștefan Voievod este singurul domn român care apare reprezentat în genunchi, oferind darul său Maicii Domnului. Îl vedem astfel pictat în Tetraevangheliarul oferit mănăstirii Humor și în basorelieful de la mănăstirea Vatopedu.

Credem că nu întâmplător domnul Moldovei a trecut la cele veșnice pe 2 iulie, zi în care Biserica Ortodoxă cinstește Așezarea veșmântului Maicii Domnului în Vlaherne.

Ne-a iubit și pe noi, a iubit-o și pe Maica Domnului. Ne-a luat și pe noi cu el înaintea Maicii Domnului și totodată ne-a lăsat-o prin bisericile închinatelor ei.

Oamenii se înrudesce cu Maica Domnului prin credința în Dumnezeu.

Ștefan este deja în familia lui Dumnezeu și a Maicii Domnului. Ne așteaptă și pe noi. Mijlocește pentru noi.

Cu rugăciunile Maicii Domnului și ale Sfântului Voievod Ștefan cel Mare nădăjduim să ne întâlnim în bucuria veșnică.

Ierom. Nicodim Petre,
Mănăstirea Putna

Luptător jertfelnic și ctitor darnic *

Întrucât Sfântul Ștefan cel Mare, prin credința și vitejia, prin inteligența și dărnicia sa, rămâne – așa după cum spunea N. Iorga – cea mai curată icoană a sufletului românesc, cinstirea sau omagierea lui este deodată un act de cult și cultură, de dreptate și demnitate pentru conștiința românilor de pretutindeni și pentru credința creștină vie.

Sfântul Ștefan cel Mare a rămas o lumină în istorie pentru că a trăit intens istoria ca luptă motivată de credința puternică și de idealuri nobile. El a perceput istoria atât ca zbuțim al patimilor omenești individuale și colective, cât și ca loc și lucrare a harului dumnezeiesc. Asocierea dintre multele războaie pe care le-a purtat și multele biserici și mănăstiri pe care el le-a ctitorit sau ajutat este dovada cea mai grăitoare a acestei experiențe complexe și intense.

*

Sfântul Ștefan cel Mare a crescut într-o Moldovă tulburată timp de un sfert de veac de luptă pentru putere între descendenții bunicului său Alexandru cel Bun. Astfel, ca să scape cu viață, el și părinții lui, Bogdan al II-lea și Doamna Oltea, au trăit mai mulți ani în pribegie în Țara Românească și în Transilvania.

Apoi, tânărul Ștefan este din nou încercat când tatăl său ajuns domn al Moldovei, după câțiva ani de domnie este ucis de către fratele său vitreg, Petru Aron. Durerea și tulburarea creată de moartea tragică a tatălui său le trăiește din nou în pribegie.

Ajunge el însuși Domn al Moldovei în Joia Mare a anului 1457, în urma bătăliilor de la Doljești și de la Orbic, când îl învinge pe Petru Aron.

Dar când încetează în Moldova luptele interne pentru domnie, încep năvălirile din afară ale turcilor și tătarilor, ungarilor și polonilor, astfel că în lunga sa domnie de 47 de ani, puțini au fost anii de pace, fără război și fără primejdie.

Tulburarea pricinuită de lăcomia năvălitorilor sau de dorința de stăpânire asupra Moldovei l-a făcut să stea mereu în starea de priveghere și de jertfă, de pregătire de luptă și de apărare a țării și a credinței strămoșești, de apărare a Moldovei și a Europei creștine.

*

De unde atâta putere de jertfă? Din credința primită în familie și în Biserică. Este semnificativ faptul că, potrivit tradiției, atât mama lui Ștefan cel Mare, Doamna

Oltea, devenită mai târziu maică de mănăstire cu numele de Maria, cât și duhovnicul său, Cuviosul Daniil Sihastrul, îl îndeamnă părintește pe Voievod nu la resemnare, ci la luptă jertfelnică, având credință puternică și nădejde tare în ajutorul lui Dumnezeu. Îndemnul și binecuvântarea lor s-au transformat în biruință. De aceea, Ștefan a știut să ceară ajutorul lui Dumnezeu și al Sfinților Lui (Maica Domnului, Sfântul Gheorghe, Sfântul Procopie, Sfântul Dimitrie, Sfântul Ioan Botezătorul etc.) prin post și rugăciune, iar apoi să înalțe rugăciuni de mulțumire lui Dumnezeu prin înălțarea de biserici și mănăstiri pe care el le numește *hram și rugă*, ele fiind cruce zidite în formă de lumânări de Înviere în fața veșnicului Dumnezeu, Domnul istoriei și al vieții noastre.

Fiindcă a trăit experiența harului divin în luptă jertfelnică, Ștefan al Moldovei știa că din cruce izvorăște puterea Învierii, iar biruința naște recunoștință.

*

Mănăstirile și bisericile, 44 la număr după cronicarul Grigore Ureche, închinare Domnului nostru Iisus Hristos, ca mănăstirea Neamț, sau Maicii Domnului, ca mănăstirea Putna, Sfintei Cruci, Sfinților Arhangheli Mihail și Gavriil, Sfântului Ioan Botezătorul, Sfântului Gheorghe, Sfântului Dumitru, Sfântului Procopie, Sfântului Nicolae ș.a., sunt deodată acte de recunoștință, de trăire euharistică și izvor de pace sufletească, de sfințenie și speranță într-o lume tulburată de păcat și de moarte.

* extras din IPS Daniel, Mitropolitul Moldovei și Bucovinei, *Luptător jertfelnic și ctitor darnic. Lucrarea harului în viața Sfântului Voievod Ștefan cel Mare*, Trinitas, 2004

UN SFÂNT AL TINERILOR

Să ni-l imaginăm pe Sfântul Voievod Ștefan în momentul ungerii sale ca domn. Nu știm precis ce vârstă avea atunci, dar trebuie să fi fost în jur de 20 de ani, ca mulți dintre noi. Trecuse prin multe primejdii și suferințe: pribegie departe de casă, apoi, după o scurtă perioadă de liniște, uciderea tatălui său, și iarăși pribegie. Venit cu ajutor muntenesc să ia tronul Moldovei, trebuie să fi fost însetat după puțină liniște. A avut oare parte de ea?

Să punem acum, față în față, pe domnul Moldovei și pe tânărul zilelor noastre. Să luăm aminte la ce vedem și la ce putem înțelege.

Acum cinci veacuri, timp de 47 de ani, țara aceasta a avut parte de un domn providențial pentru că Ștefan s-a lăsat cu totul în mâna lui Dumnezeu. Ștefan și-a supus lui Hristos priceperea, gândurile, do-rințele, puterea, viața. După cum spunea cronicarul, „s-a împlinit gândul lui Dumnezeu cu Ștefan Voievod”.

Și astfel lucra Hristos prin acest neam: El era prezent în familie, în societate și în inimile tuturor, iar oamenii iubeau demnitatea, frumosul, Adevărul și căutau sfințenia. Aceia erau cu adevărat creștini.

Sfântul Ștefan nu este o idee abstractă, un simplu ideal al unor oameni visători. El este exemplu de urmat pentru oricine dorește să păstreze în inima sa demnitatea, setea de libertate, iubirea de neam, de țară și de credință.

Da, aceste sentimente creștine, nobile, vin dintr-un mormânt, dar mormântul este al unui Domn sfânt, care nu a ezitat să stea de veghe întru apărarea Bisericii și a neamului. Nu pen-

Statuia lui Ștefan cel Mare,
Chișinău

tru sine, ci pentru noi, cei de astăzi, care nu trebuie să fim mai prejos de marele nostru strămoș: să păstrăm ceea ce lumea pierde, să iubim ceea ce lumea urăște, să ne amintim lucrurile pe care lumea vrea să le uite.

Dacă din mormânt a ieșit Hristos, Viața cea veșnică, și ne-a umplut de Lumina Învierii, adevărat este că nouă, românilor de pretutindeni, dintr-un mormânt ne izvorăsc apele vii ale demnității, ale conștiinței de sine și ale respectului față de tot ceea ce este românesc și creștin. Sfântul Ștefan cel Mare este la

Putna și este în inimile noastre...

Din trecutul sfânt al neamului își trage seva prezentul. Tinerii de astăzi au mulțime de sfinți mijlocitori înaintea lui Hristos: ei se roagă pentru iertarea, îndreptarea și sfințirea noastră. Între ei, Sfântul Ștefan își caută o oaste nouă, gata de luptă pentru valori nepieritoare, pentru credință și pentru Adevărul care ne va face liberi. Sunt destui cei care ne stau împotriva...

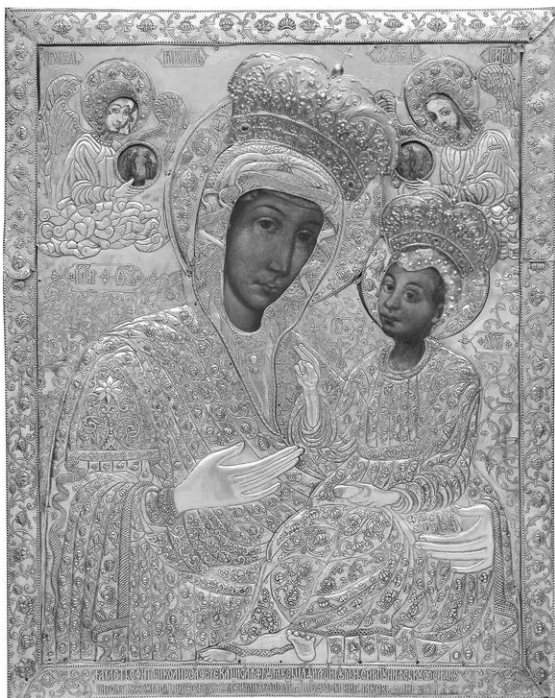
Tinerii de astăzi nu știu că Hristos s-a răstignit și pentru ei, că El este Iubirea și pentru ei, că El este Adevărul și pentru ei. Tinerii de astăzi au nevoie de Hristos și de Sfântul Lui. Dincolo de aparențe, ei caută un sens și sunt însetați de sfințenie. Dar sfințenia nu se găsește în „mormintele” păcatelor acestui veac, ci în mormântul celui care, purtând Crucea în lupte timp de jumătate de veac, a așezat-o pe biserici și mănăstiri, dar mai ales în sufletul poporului său.

Nu e bine să lăsăm întrebările fără răspuns... Omenește vorbind, în cei 47 de ani de domnie, Ștefan cel Mare nu a avut parte de liniște. Dar Sfântul Ștefan și-a potolit setea, pentru că „Dumnezeu se odihnește întru sfinții Săi” și sfinții se odihnesc în Dumnezeu.

Sfântul Ștefan este un Sfânt al tinerilor. Ei trebuie să știe aceasta și să nu se teamă. Precum odinioară Hristos, slujitorul Său cel preavrednic, Ștefan cel Mare, ne spune peste veacuri: „Îndrăzniți, eu am biruit lumea!”

Monah Paulin Ilucă,
Mănăstirea Putna

Icoana făcătoare de minuni
a Maicii Domnului, Mănăstirea Putna

Minunea din Siria

O minune din zilele noastre a Maicii Domnului

„Născătoarea de Dumnezeu, cea întru rugăciuni neadormită, din copilărie te-a ocrotit, și cinstindu-o ca pe Maica Vieții, ai avut-o acoperământ. Iar în încercările tale și-a fost dea pururea mijlocitoare către Preamîlostivul Dumnezeu, Căruia Îi cântăm și noi: Aliluia!”

(Condacul al VII-lea din Acatistul Sfântului Voievod Ștefan cel Mare)

Rugătoare fierbinte către Hristos, Fiul tău, robii tăi te știm, Preacurată Născătoare de Dumnezeu; ci și acum mijlocește, învrednicindu-ne, Maică, a râvni neîncetat căile Domnului.

Cu Maica Preacurată, Ștefane slăvite, și cu toată ceata sfinților luptători, neîncetat către Domnul pe toți pomenește-ne!

Cu dragoste de maică pe Domnul cuprinzându-L, de Dumnezeu Născătoare, neîncetat, pe robii tăi izbăvește-i din toate nevoile.

Din tine, Născătoare de Dumnezeu, Dumnezeu Cuvântul întrupându-se negrăit, covârșești, Fecioară, oștirea cea cerească; ție, dar, îți aducem cântare de laudă.

Cu toate oștirile îngerești, cu Botezătorul, cu Apostolii cei slăviți și cu tot soborul sfinților, Preacurată, Fiului tău te roagă toți să ne mântuim.

(din *Paraclisul Sfântului Voievod Ștefan cel Mare*)

În decembrie 2004, un musulman din Arabia Saudită s-a prezentat în fața mai multor agenții de presă pentru a relata un fapt incredibil pe care l-a trăit și care i-a schimbat viața. Această întâmplare a fost relatată la TV, pe internet, la radio și a circulat în ziare, reviste și fluturași peste tot în Arabia Saudită, Siria, Palestina și în țările vecine.

Cu câțiva ani în urmă, acest bărbat s-a căsătorit cu o femeie musulmană foarte bogată, dar steepă. Anii treceau și, în ciuda tuturor străduințelor și a cheltuielilor însemnate făcute cu doctorii, tot nu puteau avea copii. Părinții bărbatului i-au sugerat să-și caute o altă nevastă, păstrând-o și pe întâia sa soție (legile locale permit până la patru căsătorii concomitente).

Obosit, supărat și deprimat, bărbatul nu a primit sfatul părinților, ci a ales să plece în vacanță cu soția sa în Siria. Ajunși acolo, au închiriat o

limuzină și un șofer care să îi poarte ca ghid în călătoriile lor prin Siria. De-a lungul vacanței, șoferul a observat că perechea saudită părea amărâtă, îndurerată, mâhnită. Deoarece devenise apropiat de pereche, șoferul i-a întrebat îngrijorat de ce sunt nefericiți – poate pentru că nu sunt mulțumiți de felul în care conduce excursia?

Cei doi au mărturisit șoferului că motivul nefericirii lor este neputința de a avea copii. Șoferul, care era și el musulman, le-a spus că în Siria creștinii ortodocși au o mănăstire numită *Panaghia Saidnaya* (nume compus dintr-un cuvânt grecesc care înseamnă Preasfânta și un cuvânt arab care înseamnă *Doamna noastră*) și că mulți oameni care nu pot avea prunci se îndreaptă către icoana ei făcătoare de minuni din această biserică. Ei merg la mănăstire și li se dă să mănânce din fitilul candelii care arde înaintea icoanei celei minunate. Iar apoi „Maria” creștinilor le dă cele ce doresc, după credința lor.

Însuflețiți de emoție, arabul saudit și soția sa i-au cerut șoferului să îi ducă la mănăstirea „Saidnaya”, a „Doamnei Creștinilor”, spunând: „Dacă vom avea un copil, mă voi întoarce și îți voi da 20.000 de dolari SUA, iar mănăstirii 80.000 de dolari SUA”. Astfel, s-au dus la mănăstire și au făcut precum li s-a zis. Mai apoi, s-au întors la ei acasă și după ceva vreme, femeia a rămas însărcinată. La timpul convenit, ea a născut un băiețel minunat. A

fost cu adevărat o minune a Doamnei noastre, de Dumnezeu Născătoarea.

De îndată ce soția sa a născut, bărbatul saudit a vrut să se întoarcă în Siria, ca să-și țină făgăduințele pe care le făcuse. La întoarcere, l-a sunat pe același șofer și i-a cerut să îl ia de la aeroportul din Damasc. Însă șoferul era un om viclean. El i-a convins pe doi prieteni ai săi să meargă împreună cu el la aeroport ca să îl ia pe bogatul arab, să îi fure banii și să îl omoare. Așadar, l-au luat pe bogătaș de la aeroport, iar el, în timp ce mașina mergea, fără să își dea seama că plănuiseră să îl omoare, le-a spus prietenilor șoferului că le va da fiecăruia dintre ei 10.000 de dolari SUA.

Ei însă, nemulțumiți, s-au abătut de la drumul către mănăstire și au mers într-un loc pustiu, unde l-au omorât pe bărbatul saudit, apoi i-au tăiat capul și celelalte părți ale trupului său în bucăți. Orbiți de patimă și întunecați de fapta groaznică pe care tocmai o săvârșiseră, au pus rămășițele bărbatului în portbagajul mașinii, în loc să le părăsească acolo. După ce i-au luat banii, ceasul și tot ce mai avea, au plecat să caute un alt loc pentru a scăpa de rămășițe.

În mijlocul autostrăzii naționale, mașina s-a oprit brusc. Cei trei bărbați au ieșit să vadă de ce se oprise motorul. Apoi, un trecător s-a oprit să-i ajute, dar ei, temându-se să nu fie descoperiți, au spus că nu au nevoie de ajutor. În timp ce trecătorul pleca, el a observat că se scurgea sânge din spatele mașinii și a anunțat poliția pentru a investiga cazul, deoarece cei trei bărbați păreau a fi suspecti. Polițiștii au venit și, văzând sângele de sub mașină și de pe pavaj, au cerut să fie deschis portbagajul. Când l-au deschis, bărbatul din Arabia Saudită s-a ridicat viu și sănătos

spunând: „Tocmai acum, această Panaghia a terminat de cusut gâtul meu chiar aici – arătându-le zona mărului lui Adam – după ce, mai înainte, mi-a cusut toate părțile trupului”. Văzând aceasta, cei trei criminali și-au pierdut imediat mințile, au început să aiureze și să spună că nu este posibil să trăiască bărbatul din Arabia Saudită pe care ei l-au decapitat și l-au tăiat în bucăți.

Bărbatul înviat a fost supus unui examen medical, iar doctorii au confirmat că, într-adevăr, cusătura a fost făcută de curând, prin aceasta mărturisind și ei minunea petrecută. Cusăturile au fost și sunt încă evidente. Atunci când sauditul a ieșit din portbagajul mașinii, părea a fi, literalmente, făcut din bucăți cusute laolaltă și mărturisirea într-una că *Panaghia* a pus la loc trupul său și l-a înviat cu ajutorul Fiului ei.

Imediat, cel înviat și-a chemat rudele să vină în Siria, au mers cu toții la mănăstire, s-au rugat, au dat slavă lui Dumnezeu și, în loc de suma inițială promisă, a dăruit Maicii Domnului o sumă de zece ori mai mare.

Astăzi, când acest om relatează minunea covârșitoare pe care a trăit-o, el începe prin a spune: „când eu eram musulman mi s-a întâmplat...”, arătând astfel că nu mai este musulman nici el, nici familia lui.

Această minune a uimit toată lumea arabă musulmană și întreg Orientul Mijlociu.

Părintele Ignatios, egumen la Sfânta Mănăstire a Păstorilor, Betleem, Postul Mare, martie 2005

Text redactat de Arhim. Nektarios Serfes, Boise, Idaho, USA, Ajunul Înălțării Domnului, 8 iunie 2005

 *Însemnări
din
Cartea de oaspeți*

Mama noastră

*Mama mea și
a noastră
care ne ești
mereu alături
sfântit este sufletul Tău*

*Te rugăm
nu ne judeca,
nu ne certa ci
iartă-ne orice
am fi făcut;
spune-ne că nu
suntem vinovați
că totul va fi bine.*

*Lasă-ne cu răbdare
să ne vedem
să ne cercetăm greșelile
Tu doar iubește-ne
în tăcere*

*Luptă tu cu
greul și răul
ce ne doboară –
noi încă suntem
slabi, neputincioși,*

*Șterge-ne lacrimile
mângâie-ne căci
ne simțim pierduți,
ne este frică*

*Mamă,
îți promitem:
vom fi buni și iertători
ne vom iubi unii pe alții
numai nu ne părăsi!*

*Iulia Olaru, Satu Mare,
28.07. 2005*

Un rol important în canonizarea Voievodului Ștefan cel Mare l-au avut, după 1990, și Înalt Prea Sfințitul Nestor Vornicescu, mitropolitul Olteniei, precum și domnul profesor academician Virgil Cândea. În câteva din ședințele Sfântului Sinod, aceste două personalități marcante ale istoriografiei noastre bisericești au argumentat cu multă competență necesitatea canonizării domnitorului moldav. De aceea ne-am gândit să publicăm în continuare câteva fragmente din **Cuvântul de preamărire pentru Sfântul Voievod Ștefan cel Mare** scris de regretatul mitropolit al Olteniei în 1992, precum și conferința pe care domnul profesor academician Virgil Cândea a ținut-o în Ședința solemnă a Sfântului Sinod, din iunie 2004, dedicată Dreptcredinciosului Voievod. Totodată, publicarea acestor texte reprezintă un semn al dragostei și al prețuirii noastre față de acești doi oameni de suflet ai spiritualității și culturii românești, care au plecat să se întâlnească cu Cel Căruia i-au slujit cu râvnă în viața de aici.

Mărturisiri despre sfințenia Voievodului Ștefan cel Mare

IPS NESTOR Vornicescu,
mitropolit al Olteniei (†1999)

După ce s-a așezat lespeda pe mormântul de la Putna și s-a aprins candela care luminează și astăzi, după aproape 500 de ani, venerarea lui Ștefan cel Mare, manifestată chiar din timpul vieții, prin denumirea „Purtător de biruință pentru credință”, „Atletul lui Hristos”, s-a păstrat și s-a extins în întreg spațiul românesc. Chipul său, locul atât de clar configurat pe care l-a ocupat în istoria țării noastre și a continentului, au preocupat statornic pe iubitorii de adevăr și, departe de a cunoaște estompări, s-au limpezit tot mai mult, inconfundabil și nepieritor.

În *Cronica rusă de la Hust* se menționează că „a murit Ștefan Vodă, Domnul Moldovei, oștean viteaz ca un al doilea Alexandru (cel Mare)”. La 3 februarie 1531, regele Sigismund al Poloniei îl numea „*Stephanus ille magnus*” – Ștefan acela, Mare. Prin 1563, călătorul Graziani știa că „biruitorul din Codrul Cosminului a fost moldavul rege, neînfricat și neobosit”, iar scriitorul

Icoană pictată la canonizarea Sfântului Ștefan în 1992

francez Blaise de Vigenere aflase în Moldova că Voievodul Ștefan cel Mare a fost „cel mai viteaz și mai renumit comandant de oști din vremea sa, căci a înfăptuit lucruri mari împotriva turcilor, ungarilor și chiar a polonilor”.

De o însemnătate deosebită pentru noi sunt mărturiile arhidiaconului catolic din Polonia Maciej Starykowski care, în anii 1574-1575, a făcut

parte dintr-o solie trimisă la Constantinopol; trecând prin Moldova și prin Țara Românească, acesta nota: „M-am silit cu stăruință ca, mergând..., să nu schimb numai aerul ci, ...am descris toate tradițiile, obiceiurile și le-am redat întocmai”. Despre Ștefan cel Mare a adunat știri de cea mai mare importanță. A observat că în Moldova, ca și în Muntenia, cu prilejul unor sărbători, la mormintele oamenilor de seamă se istorisesc vitejiile, virtuțile, însușirile principale ale acestor bărbați. Solia cu care călătorea a fost poftită la București la un ospăț dat de domnul Alexandru al II-lea. Pe peretele iatacului domnului a văzut un chip zugrăvit pe lemn, după obiceiul vechi, „arătându-l pe acest Voievod Ștefan..., șezând cu coroană pe cap”. Despre Ștefan Vodă spune direct: „Acest Voievod al Moldovei era iscusit și norocos, căci într-un rând a biruit o sută cincizeci de mii de turci, pe lângă alte lupte dese și însemnate cu ei. De asemenea a alungat pe Matiaș, regele Ungariei cel viteaz, din țara Moldovei și din cea secuiască, nimicind o mare oaste de unguri și rănind pe regele însuși cu trei săgeți, în dreptul orașului Baia, după care izbândă i-a luat și țara

✍ *Însemnări
din
Cartea de oaspeți*

M-am revăzut cu Măria Sa Ștefan. Am simțit același fior sfânt ca prima oară când l-am întâlnit. Îl rog să-mi fie mijlocitor cald în fața Sfintei Treimi, să-mi fie aproape ca și părintele care petrece multe clipe alături de fiii săi!

Ioan C., Argeș, 1.09.2004
*

Dumnezeu ne-a călăuzit pașii spre acest loc sfânt unde sufletele noastre încărcate cu păcate se purifică și parcă devenim mai buni cu noi și cu alții.

Astăzi, unii suntem români doar cu numele. Păcat! Dacă toți ar ajunge aici ar înțelege ce înseamnă să fii român cu adevărat. Voievodul nostru drept și Sfânt, Ștefan cel Mare nu ne-ar lăsa. Totul este impunător aici, mirific. Aici simți cum Dumnezeu este cu tine, iar Sfântul Ștefan ne veghează de acolo de sus. Harul dumnezeiesc să umple sufletele celor care calcă acest pământ sfânt. Dumnezeu știe de ce ne aflăm aici fiecare și ce nevoi avem. Pentru aceasta și multe altele, Lui îi mulțumim.

Daniela și Lucian, Oradea,
21.09.2004
*

Ajunși în acest sfânt leagăn al Ortodoxiei și al istoriei autentice, se mai simte încă prezența Voievodului Ștefan cel Mare și Sfânt. Este o prezență discretă ce te îndeamnă la cunoașterea valorilor naționale.

Fam. Bucura și Tița,
27.08.2006

secuiască. De asemenea și pe tătari i-a biruit de câteva ori, de asemenea pe regele Poloniei Albert I-a biruit în Bucovina... Orice istoric poate să-l preamărească cu drept cuvânt pentru acest slăvit noroc cu o țară așa de mică”. A fost impresionat de cântecele locului, în care este evocată vitejia Voievodului: „Ștefan a bătut pe turci, a bătut pe tătari, a bătut pe unguri...”, după care, adaugă mențiunea cea mai importantă, arătând că moldovenii „din cauza nespusei sale vitejii îl socotesc ca sfânt”.

În prima jumătate a secolului al XVII-lea, cronicarul moldovean Grigore Ureche realizează un portret fără pereche al nemuritorului domn: „**Fost-au acestu Ștefan vodă om nu mare de statu, [...] întreg la fire, neléneșu, și lucrul său îl știa a-l acoperi și, unde nu gândii ai, acolo îl aflai. [...] Ce după moartea lui, până astăzi, îi zicu Sfântul Ștefan vodă, nu pentru sufletu, ce ieste în mâna lui Dumnezeu, că el încă au fostu om cu păcate, ci pentru lucrurile lui cele vitejești, carile niminea din domni, nici mai nainte, nici după acéia, nu l-au ajunsu**”. Este aici cea mai importantă contribuție moștenită din documente și din tradiția orală moldovenească.

În această atmosferă de perpetuă venerare a măritului Voievod a apărut în secolul al XVIII-lea acel inegalabil cuvânt de preamărire, al cărui autor rămâne pentru noi necunoscut.

Cuvânt de îngropare vechiului Ștefan Voievod a fost tipărit pentru prima oară la Iași, în 1841, de Mihail Kogălniceanu și recent, în 1990, în nr. 4 al revistei „Mitropolia Moldovei și Bucovinei”. În adevărate pagini

de sinaxar bisericesc s-a încheiat un poem în proză, închinat Sfântului nostru Ștefan Voievodul. Este preamărit în termeni proveniți din datele istorice și ale tradiției, sunt prezentate faptele și virtuțile domnitorului. Se glorifică astfel, în plin regim fanariot, domnia luminoasă și pilduitoare a Voievodului Ștefan.

Acest *Cuvânt de laudă* arată ceea ce este și trebuie să fie mereu Ștefan Vodă: „pildă de îndreptare celor vii”, care „toate lucrările lui cu credința lui Iisus Hristos le-a pecetluit”. Ștefan este comparat cu figuri biblice ilustre: „Ștefan, ca un alt Macaveu, strângea ostașii săi lângă sine și prin singură a lui vitează îndrăzneală și inimile tuturor alina, și de nădejdea biruinței le umplea”; iar mai departe: „Acest înalt Dumnezeu, zic, carele vântură ca pleava coroanele împăraților, iar prin Ștefan, sluga Sa, îmbărbătează inimile norodului celui până la moarte înspăimântat și pune biruința în mâna lui Ștefan...; în mijlocul luptelor, el ca dinaintea altarului lui Dumnezeu a petrecut”. Ștefan Voievod „cuvios și drept se dovedea în viața de fiecare zi, drept judecător, ca ceea ce se cuvine să facă, s-a cunoscut. În zilele lui, strămbătatea era înădușită și legată, dreptatea săracului, cel bogat nu o putea întuneca, cel puternic nu o putea călca... Până astăzi țara aceasta cu dreptele lui așezări se ține... O, vreme fericită, o, stăpânire minunată, o, țară norocită, unde dreptatea ta nu mai puțin decât domnul stăpânește și unde fieștecarele, rândul său știind din cărarea orânduită nu se poate abate”. Pentru toate slăvitele sale fapte,

Ștefan Vodă este „în sânurile lui Avraam”, este fericit în Împărăția lui Dumnezeu, este sfânt: „toate faptele lui Ștefan, ori despre care parte se vor căuta, sunt minunate, toate darurile lui, covârșitoare”. Ștefan Vodă a avut „o credință ne-smintită, nădejde în Dumnezeu neschimbată, fapte bune neconținute, grijă de sfârșit bun și după lege”. Panegiristul termină proiectând aureola asupra părintelui Moldovei: „**O, fericit suflet, pentru carele atâtea jertfe se ridică spre iertarea păcatelor și curățit, lângă Mântuitorul lăcuiești! O, pământean blagoslovit, că așa ai trăit, ca viața aceasta să-ți fie o lesne mijlocire prin care nemurirea să agonisești! O, stăpânitor cuvios, căruia puterea și averea spre împlinirea legii lui Hristos i-au slujit!... Vedeți a lui cuvioșie creștinească! Deșteptați-vă, stăpânitorii noroadelor, ascultați, îndemnați-vă, urmați!... Cei ce fac faptele legii, trăind și murind întru Hristos Iisus, se învrednicesc nesfârșitei bucurii, întru a Sa cerească împărăție! Amin!**”

Preamărirea, venerația față de Voievodul Ștefan cel drept și sfânt au continuat în timpul ce a urmat și nu vor înceta niciodată, cât va fi sub soare neamul românesc și Biserica sa ortodoxă.

Cu prilejul unor cercetări arheologice la mormintele voievodale de la Putna, părintele Iraclie Porumbescu, care văzuse cu emoție adâncă cinstitele relicve pământești ale Voievodului Ștefan, scrie despre simțămintele puternice trăite atunci, o emoție care chema „națiunea întregă să simtă... acest moment sacru și

maiestuos”. Apoi, își exprimă venerația: „Moldovă, Moldovă, veche și nouă, iată eroul tău, iată părintele tău, iată creatorul cununii tale!”.

Marile serbări naționale de la Putna

Din venerația adâncă pentru Ștefan cel Mare, Mihai Eminescu și alți tineri de nădejde pentru neamul românesc au organizat cu mari strădanii festivitățile de la Putna din 1871. La vibrantele apeluri ale studenților de la Viena pentru sărbătoarea de la Putna, studenții români de la Paris declarau în răspunsul lor că ei văd în personalitatea Voievodului Ștefan cel Mare „o figură supremă”, deoarece în el s-a întruchipat „concepțiunea unei singure Românie”. Organizatorii memorabilei ceremonii de la Putna scriau despre Ștefan Vodă că a fost „cel mai mare apărător al românismului în Orient și al civilizației creștine în secolul al XV-lea. El a înfrânt incursiuni barbare, nu numai spre gloria și fericirea națiunii române, ci și spre binele Europei întregi”. Pe frontispiciul arcului de triumf ridicat de ei la intrarea în Mănăstirea Putna strălucea inscripția: „Memoriei lui Ștefan cel Mare, mântuitorul neamului”.

Istoricul Dimitrie Onciul de la București spunea atunci, la Putna: „Ștefane, măreață umbră, revarsă lumina ta asupra noastră și asupra neamului tău întreg și spre faptele iubirii de țară, ale iubirii de neam, ale iubirii de lege, virtuți prin care tu strălucești în veacuri”. La puțin timp apoi, se făcea un îndemn care a și fost urmat, și va fi

mereu urmat acum după recunoașterea deplină a sfințeniei Voievodului Ștefan: „**ar fi de dorit ca tot românul, cel puțin o dată în viața sa, să meargă la mănăstirea Putna spre a se închina la mormântul unde zac osemintele acestui mare erou**”.

Când se împlineau patru veacuri de la trecerea Voievodului Ștefan la cele veșnice, în 1904, la Academia Română, președintele de atunci, Ion Kalinderu, a rostit Cuvântul de slăvire, care, „ascultat în picioare de cei de față, a fost primit cu pioasă emoțiune”.

Medalia comemorativă din 1904

Ca un solemn și pătrunzător legământ suna atunci și cuvântul lui Spiru Haret: „**când inimile tuturor Românilor bat împreună, însuflețite la amintirea lui Ștefan cel Mare și Sfânt, să fie legătura care să ne unească pe toți în același gând de iubire de țară și de sacrificiu pentru gloria și tăria ei**”.

Ziarul „Epoca” din București (nr. 184 din 1904) și „Tribuna” din Arad (nr. 124 din 1904) scriau: „De prin toate unghiurile unde se vorbește limba-mumă au venit (la Putna) în pelerinaj pios nenumărați români, ca să aducă prinosul lor de venerație moaștelor binecuvântate ale lui Ștefan” („Epoca”); ziarul din Arad, sub titlul „Plecați-vă neamuri...” scria: „Podoaba neamului nostru, măritul Voievod Ștefan cel Bun, Mare și Sfânt, înălțându-se din mormânt după patru sute de ani, primit-a îngenuncherea unui neam întreg”.

La acel moment, într-o aureolă de miracol, Nicolae Iorga prezenta trecerea la cele veșnice a Bincredinciosului Ștefan Voievod: **„pe mormântul lui a ars atunci (la îngropare), timp de trei zile și trei nopți, o lumină pe care n-o aprinsese nimeni”**.

Principesa Martha Bibescu scria la sfârșitul deceniului al patrulea: **„Ștefan este și astăzi în Bucovina stăpânul netăgăduit al țării. El domnește singur. El se află peste tot. Această prezență prelungită în absență, această viață ce urmează dincolo de moarte...”**.

Minunat este Dumnezeu întru sfinții Lui!

În legătură cu canonizarea Sfântului Voievod Ștefan cel Mare de către Biserica noastră

prin Sfântul Sinod în anul 1992, trebuie să menționăm câteva noțiuni de aghiologie ortodoxă, de drept bisericesc, principii stabilite pe temeiul învățaturii dogmatice ortodoxe.

Prin *canonizare* se înțelege actul solemn prin care Biserica recunoaște, declară și așează pe eroii drepte credințe adormiți în Domnul în rândul sfinților pe care ea îi venerază. Cuvântul vine de la grecescul „*canon*” – catalogul în care se înscriau numele sfinților și ziua trecerii la cele veșnice. Acesta este sensul și în Biserica noastră – trecerea, înscrierea sau așezarea în canonul, în catalogul sfinților, spre a li se face cu laudă și cinste pomenirea și spre a li se înălța rugăciuni, ca unor ajutători și mijlocitori ai darurilor celor dumnezeiești pe lângă tronul Celui Preaînalt.

În calendarul Bisericii, în cărțile de slujbă, găsim menționați sfinții Vechiului Testament, apoi Sfinții Apostoli, martirii, mărturisitorii, Sfinții Părinți și marii Dascăli ai Bisericii, Părinții Cuvioși din viața monahală, marii binefăcători ai credinței și ai Bisericii, luptători pentru dreapta credință, simpli ostași sau domnitori, împărați. Dintre cei amintiți face parte și Sfântul Voievod Ștefan cel Mare. „Luptătorii pentru Biserică sunt luptători pentru Hristos, sunt mari binefăcători ai Bisericii și opera lor, lucrarea lor

binecuvântată, a fost și trebuie să fie privită ca fiind un semn al credinței lor sfinte și al proslăvirii lor de către Domnul cu puteri biruitoare asupra vrăjmașilor Lui”, spunea părintele profesor Liviu Stan într-un celebru articol din 1950 despre canonizare sfinților în Biserica Ortodoxă.

Istoria Bisericii ne arată că inițiativa pentru așezarea eroilor credinței creștine în rândul sfinților a avut-o totdeauna poporul dreptcredincios prin evlavia sa curată și prin împreună-încuviințarea clerului. **Evlavia poporului – ca și în cazul măritului Voievod Ștefan – a fost aceea care a identificat pe adevărații sfinți luptători și eroi.**

În baza învățaturii creștine, în baza rânduielilor consacrate de practica și de tradiția bisericească a Ortodoxiei, Sfântul Sinod al unei Biserici autocefale este pe deplin competent, deci îndreptățit, să procedeze la canonizarea Sfinților ei care răspund acestor rânduieli spre a fi așezați în rândul sau canonul sfinților.

Condițiile de fond ale canonizării sunt: 1) Ortodoxia neîndoielnică a credinței; 2) Proslăvirea lui de către Domnul cel puțin printr-unul din următoarele daruri sau puteri: a) puterea de a suferi moartea martirică pentru dreapta credință; b) puterea de a înfrunta orice primejdii sau chinuri

„Iară pre Ștefan Vodă l-au îngropat țara cu multă jale și plângere în mănăstire în Putna, care era zidită de dânsul. Atâta jale era, de plângeau toți, ca după un părinte al său, căci cunoșteau toți că s-au scăpat de mult bine și de multă apăratură. Ce după moartea lui, până astăzi, îi zic Sveti (Sfântul) Ștefan vodă, nu pentru suflet, ce este în mâna lui Dumnezeu, că el încă au fost om cu păcate, ci pentru lucrurile lui cele vitejești, pe care nimeni din domni, nici mai înainte, nici după aceea, l-au ajuns.”

Grigore Ureche (cca. 1590-1647), *Letopisețul Țării Moldovei*

pentru mărturisirea dreptei credințe, până la moarte; c) puterea de a-și închina viața celei mai desăvârșite trăiri morale și religioase; d) puterea de a săvârși minuni în viață sau după moarte și e) puterea de a apăra și de a sluji cu devotament eroic credința și Biserica Ortodoxă; 3) Răspândirea

două, îndreptățește autoritatea bisericească, Sfântul Sinod, să procedeze la actul de canonizare.

*

Prin canonizarea Sfântului Voievod Ștefan cel Mare al Moldovei, în anul mântuirii 1992, se pecetluiește sinodal cultul pe care, de veacuri,

canonizat și pe Sfântul Cuvios Gherman din Dacia Pontică (Dobrogea); pe Sfântul Ierarh Ghelasie de la Râmets; pe Sfântul Daniil Sihastru; pe Sfântul Ierarh Leontie de la Rădăuți; pe Sfântul Cuvios Ioan de la Prislop; pe Sfinții martiri Constantin Vodă Brâncoveanu cu cei patru fii ai săi: Constantin, Ștefan, Radu, Matei și sfetnicul Ianache; pe Sfântul Ierarh martir Antim Ivireanul; pe Sfântul Ierarh Iosif Mărturisitorul din Maramureș; pe Sfântul preot mărturisitor Ioan din Galeș și pe Sfântul preot mărturisitor Moise Măcinic din Sibiel; pe Sfântul Cuvios Antonie de la Iezerul – Vâlcea și pe Sfântul Cuvios Ioan Iacob de la Neamț (Hozevitul). Tot acum Biserica noastră a proclamat solemn *Duminica Sfinților Români*, în a doua duminică după Rusalii.

miresmei de sfințenie după moartea lui și confirmarea acesteia prin cultul spontan pe care i-l acordă poporul credincios, numărându-l în rând cu sfinții. De la îndeplinirea acestei ultime condiții pot face excepție mucenicii dreptei credințe.

Existența condițiilor de fond, și anume existența neîndoielnică a primei și a celei de a treia – care poate lipsi numai în cazul martirilor –, ca și a oricăreia dintre cele enumerate la cea de a

poporul român îl aduce slăvitului nostru domnitor care a apărut cu devotament eroic credința ortodoxă; astfel se toarnă acum pentru eternitate untdelemnul dragostei, al proslăvirii și al venerației în cinstita candelă de la mormântul Sfântului Voievod și erou de la Putna străbună.

Sfântul Ștefan cel Mare este de acum înainte așezat canonic ca un mărgăritar de mare preț în coroana Bisericii Ortodoxe Române. În același an 1992, Sfânta noastră Biserică a mai

Minunat este Dumnezeu întru sfinții Lui!

Mare ești, Doamne, și minunate sunt lucrurile Tale, și nici un cuvânt nu este de-ajuns spre lauda minunilor Tale! Amin.

*Însemnări
din
Cartea de oaspeți*

Atât timp cât va exista Putna va dăinui și sufletul nostru românesc și creștin. Mulțumim Sfântului Voievod Ștefan cel Mare care stă de veghe aici și tuturor viețuito-rilor rugători.

Cristina, Cornel, Nichita,
București, 25.07. 2006

Sărbătorirea Voievodului Ștefan cel Mare și Sfânt la cinci secole după domnia lui glorioasă coincide în anul cultural 2004 cu eforturile românilor de a-și justifica primirea în Uniunea Europeană. Istoria are un loc important în aceste demersuri. Ea demonstrează că nu numai prin origini, civilizație și cultură, dar deopotrivă prin idealuri, implicare activă și sacrificii con-

simțite, românii au fost dintotdeauna și până astăzi parte organică a Europei. Acest adevăr este dovedit de fiecare segment al trecutului nostru. În această perspectivă, Ștefan vodă este personalitate eminentă a istoriei românilor, dar în același timp a Europei, și așa se cuvine să fie el evocat.

Pe vremea lui Ștefan cel Mare, Europa nu era conglomeratul de state și națiuni invitate să se unească după cele două sângeroase războaie mondiale care, tocmai din cauza conflictelor din acest continent, incendiaseră întreaga planetă în prima jumătate a secolului XX.

În fondul tradiției de civilizație și cultură greco-romană reconsiderată în lumina ultimei Revelații divine a lui Iisus din Nazaret a cărui învățătură a iubirii și regenerării spirituale se răspândise în tot continentul, Europa lui Ștefan cel Mare era cunoscută atunci ca **Republica Christiana**. Iar creștinătatea era de câteva secole confruntată la frontierele ei de sud și sud-est cu islamul în plină expansiune. Ștefan este ales domnitor al Moldovei la patru

ani după ce Imperiul otoman, una din cele mai mari puteri militare din istoria universală, ajunsese la apogeul său, prin cucerirea Bagdadului și a Serbiei, a Imperiului Bizantin și a capitalei înseși – Constantinopolul. Prin situația sa geografică, în imediata

Ștefan cel Mare și Sfânt în Europa timpului său. Republica Christiana

Acad. Virgil CÂNDEA († 2007)

vecinătate a agresorului, care amenință acum tot bazinul Mării Negre și Europa centrală, Moldova devine Poarta Creștinătății. Noul ei domnitor este conștient de această răspundere, pe care și-o asumă cu înțelepciune, curaj și rezultate uimitoare în raport cu forța militară uriașă a adversarului micului său principat.

Un domn creștin

Ștefan întruchipează idealul suveranului creștin prin gândirea, virtuțile și acțiunile lui. Voievodul își declină această calitate în titulatură („domn din mila lui Dumnezeu”), în invocația simbolică (semnul crucii) și cea verbală („cu voia Tatălui, cu ajutorul Fiului și cu săvârșirea Sfântului Duh”) din actele solemne și pisanile ctitoriilor lui.

La Poarta creștinătății

În corespondența diplomatică către papă sau monarhii Europei, Ștefan li se adresează ca suveran al unei părți determinante a continentului,

prin așezarea ei, pentru apărarea întregii creștinătăți. În scrisoarea din 25 ianuarie 1475, în care anunță principilor creștini victoria de la Podul Înalt, numește Țara Moldovei „Poarta Creștinătății”; iar în solia trimisă de Ștefan cel Mare la Veneția în 1477 Moldova este „cetatea de apărare a Ungariei și a Poloniei și straja acestor două crăii”. El își afirmă rolul în apărarea Europei când spune:

„Fiindcă Turcul s-a împiedicat de mine, mulți creștini au rămas în liniște de patru ani”. Istoricii ai secolului XX vor consemna că la Vaslui, 18 ani după cucerirea Constantinopolului, „Ștefan a obținut cea mai mare victorie într-o bătălie împotriva turcilor câștigată până atunci” (Lamonache, *Istoria Turciei*, Paris, 1934).

Dar nu numai în politica externă a Moldovei și în acțiunile sale militare Ștefan acționa ca apărător al Europei, ci și în preocuparea lui statornică de stâlp al Bisericii Ortodoxe; programul său de ctitorii creștine, numărul mare de mănăstiri și locașuri construite și înzestrate de el, ajutoarele la Muntele Athos, demonstrează conștiința unui domn creștin, reprezentativ prin gândire, sentimente și fapte, pentru Europa timpului său. Era văzut el astfel și de contemporani? Răspunsul este din nou pozitiv. Otomanii înșiși îl asociau cu principalul lor adversar, **Republica Christiana**. Medicul și diplomatul Matei de Murano

informa Veneția în 1502: „După câte mi-au spus mulți oameni de seamă și negustori care vin din Constantinopol, turcii au mare frică de aceste domn și de creștini din pricina acestei țări”. Pașahul de la Stambul aprecia că dacă ar putea instala măcar în sudul Moldovei pe tătarii de pe Volga, „noi înșine vom putea înainta nestânjeniți în toate părțile lumii”. În Europa, papa Sixt al IV-lea îl numea „*Verus Christique fidei athleta*” („Adevărat Atlet al credinței creștine”).

Exemplară este caracterizarea pe care i-a făcut-o lui Ștefan cel Mare și Sfânt cronicarul contemporan polon Jan Długosz în 1475: „O, bărbat minunat, cu nimic mai prejos decât comandantii eroici, de care atâta ne mirăm! În zilele noastre, câștigă el, cel dintâi dintre principii lumii, o strălucită biruință asupra turcilor. După a mea părere, el este cel mai vrednic să i se încredințeze conducerea și stăpânirea lumii și mai ales cinstea de comandant împotriva turcilor, cu sfatul, înțelegerea și hotărârea tuturor creștinilor, de vreme ce ceilalți regi și principii catolici își petrec timpul numai în trândăvii sau în războaie civile”.

Cum era privit Ștefan de supușii lui, și cum a rămas chipul lui în tradiția populară, neinfluențată de scrieri culte sau de viziunea științifică a istoriei?

Ștefan-vodă a fost primul suveran român intrat încă din timpul vieții lui în conștiința colectivă a poporului și venerat spontan de credincioșii care i-au recunoscut înalte calități spirituale și l-au cinstit ca sfânt. Această atitudine a fost hotărâtoare pentru actul

canonizării Marelui Voievod de către Biserica Ortodoxă Română la 20 iunie 1992. Se știe că nu canonizarea formală, pronunțată târziu, și după severe anchete ale oamenilor Bisericii, este procedeul obișnuit pentru așezarea cuiva în rândul sfinților. După practica veche a Bisericii creștine, **pietatea populară și cinstirea cuiva de către obștea credincioșilor este cea care așează cu adevărat între sfinți pe cineva**, arată un reputat specialist modern în dreptul canonic (Liviu Stan, *Despre canonizarea sfinților în Biserica Ortodoxă*, 1950). Această venerație era întemeiată pe evidența trăsurilor creștine de excepție ale Voievodului: rezistența lui – nu numai eroică și eficientă, dar de-a dreptul miraculoasă – împotriva expansiunii islamului. Ștefan era slăvit pentru „lucrurile vitejești” pe care „nimenea din domni, nici mai înainte, nici după aceea, nu l-au ajunsu”, cum îl caracterizase Grigore Ureche. Numeroasele lui ctitorii în care se rugau pelerini din toate părțile țării erau asociate în popor cu opera de apărător al credinței, convingere consemnată astfel de Ion Neculce în *O samă de cuvinte*: „Și așa să aude din oameni vechi și bătrâni căci câte războaie au bătut, atâtea mănăstiri au făcut”, ceea ce corespunde în cea mai mare parte realității istorice (N. Stoicescu, *Repertoriul monumentelor din Moldova*, 1974). Împreună cu duhovnicul său Daniil Sihastrul – și el canonizat de Biserica Ortodoxă Română – Ștefan a fost totdeauna prezent în memoria populară, cum constatase cronicarul Ion Neculce acum trei veacuri când

consemna povestirile bătrânești al căror temei istoric a fost confirmat de C. Giurescu (*Valoarea istorică a tradițiilor lui Neculce*, 1967). Astfel de tradiții populare au fost culese, începând din secolul al XIX-lea, de V.A. Urechia, G.H. Teodorescu-Kirileanu, Simion

Ștefan cel Mare și Sfânt.
Portret în cronică (Mănăstirea Putna, 2004)

La începutul oricărui demers științific trebuie puse izvoarele. Cine nu cunoaște izvoarele, nu poate cerceta istoria, nu poate aduce nimic nou. Izvoarele însă nu sunt doar pentru istorici și volumul de față o dovedește cu prisosință. De la pisanile și scrisorile dictate de însuși Voievodul Ștefan, la mărturiile contemporane și relatările mai noi, descoperim dulceața limbii române vechi, descoperim cinstea și lauda pe care i le-au acordat atât prietenii, cât și dușmanii, descoperim pe cel care, prin faptă și cuvânt, a pus temelie puternică acestei țări. Găsim laolaltă mărturiile autohtone (Letopisețul anonim, Letopisețele Putna I și II, Grigore Ureche, Nicolae Costin, scrisori și solii), cât și străine (savuroasele cronici turcești, cronicile poloneze și ungurești, corespondența diplomatică). Abia după ce citești această carte, îți dai seama că știi prea puțin despre Ștefan cel Mare.

Florea Marian, Tudor Pamfil și alții.

Într-o vreme în care Machiavelli – contemporanul mai tânăr al lui Ștefan – propunea în *Principele* o filozofie politică nouă, recomandând conducătorului să fie „vulpe și leu”, șiret și crud, cinic, călcător de jurăminte și prefăcut, potrivit intereselor statului, un suveran ca Ștefan cel Mare, cu atitudine riguros creștină în gândirea și acțiunile sale, devenise rar în Europa.

Personalitatea omului de stat providențial se evaluează nu numai în lumina actelor sale din timpul vieții, ci mai ales prin efectul lor în posteritate. Domnia lui Ștefan cel Mare a fost înfloritoare pe planul vieții spirituale și strălucită prin înfăptuirile culturale. Înfăptuirile Voievodului constituie un capital bogat al arhitecturii europene descris de savanți reputați – Paul Henry vedea în această moștenire culturală dovada incontestabilă a unei „**civilizații moldovenești**”. Splendide opere de artă create din inițiativa lui Ștefan – obiecte de cult, icoane, manuscrise somptuoase – sunt păstrate azi în muzee și colecții celebre din Orientul Apropiat, Europa și S.U.A. Programul politic al Marelui Voievod pare, însă, mai puțin împlinit. Fiul și urmașul său la tron, Bogdan al III-lea, moștenește o țară amputată teritorial, cetățile Chilia și Cetatea Albă fiind ocupate de otomani, iar Pocuția va fi obiect al conflictelor cu Polonia care vor dura până la pierderea definitivă a acestui ținut sub Petru Rareș în 1531.

Dar statutul internațional asigurat de Ștefan cel Mare țării sale prin rezistență armată și

acțiuni diplomatice întreprinse cu tenacitate timp de aproape cinci decenii justifica toate sacrificiile țării, jertfele umane și pierderile teritoriale. **La moartea marelui Voievod, Moldova era tratată de aliații, ca și de adversarii săi, ca o putere politică și militară implicată activ și eficient în tensiunea crescândă dintre Republica Christiana și Imperiul Otoman. Statele europene știau că se pot bizui pe acest aliat, iar otomanii învățaseră să-și evalueze corect adversarul. Și unii și alții priveau Moldova cu respectul și prudența care asigurau românilor dintre Carpați și Nistru condițiile necesare păstrării ființei statale, instituțiilor și identității.**

Casa Păcii

De care catastrofă își ferise Sfântul Ștefan țara și cum contribuise el la istoria românească și europeană pentru a-și merita recunoștința și admirația atâtor generații?

La sfârșitul secolului al XIV-lea și începutul celui următor, când cuceritorii otomani au atins linia Dunării în expansiunea lor spre centrul Europei, Sublima Poartă a aplicat noilor săi vecini – Țările Române – un statut diferit de acela impus până atunci creștinilor din Orient, Imperiul Bizantin sau Bulgaria. Potrivit doctrinei islamului, rezumată într-o sentință a lui Mahomed transmisă oral (care nu figurează în Coran), „Pământul aparține lui Allah, Profetului și musulmanilor”. Datoria acestora din urmă era de a cucerii țările

necredincioșilor aflate în „Ținutul (sau Casa) războiului” și de a le include în „Casa islamului”. Pentru populațiile creștine cucerite, aceasta însemna o condiție de inferioritate politică, civică și religioasă, la care au fost constrânși grecii, slavii de sud etc. până la eliberarea lor din secolul al XIX-lea. Însemna, îndeosebi, pierderea libertății și a identității naționale.

Există însă și posibilitatea unui statut de excepție numit „Ținutul (sau Casa) păcii”, rezervat țărilor nemusulmane care își păstrau ființa de stat, conducerea, religia, instituțiile proprii, în schimbul unor obligații financiare (tributul), militare (limitate) și politice, potrivit normei „Prieten prietenilor și dușman dușmanilor”, așadar respectarea relațiilor externe ale Imperiului Otoman.

Acest statut al raporturilor dintre islam și țările creștine – aplicat în trecut chiar de profetul Mohamed – a fost considerat de la început de contractanți ca provizoriu. Imperiul otoman l-a încălcat adesea, sporind obligațiile financiare, numind abuziv domnitori străini (dar, ce e drept, totdeauna creștini), sau chiar cedând părți din Țara Românească și Moldova care nu le aparțineau (austriecilor Oltenia în 1718-1739 și Bucovina în 1775, rușilor Basarabia în 1812). Iar românii au folosit orice împrejurare favorabilă – de ordin politic, militar, economic – pentru încercări de revenire din acest regim de autonomie tributară (care le respecta, totuși, ființa statală) la independență deplină.

Întâmpinând, la nord de Dunăre, o rezistență neașteptată

Icoană pictată de Elena Murariu și dăruită mănăstirii Putna de Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist la 2 iulie 2004

din partea lui Mircea cel Bătrân, Vlad Țepeș, apoi a Moldovei lui Ștefan cel Mare, otomanii au preferat să aplice acestor țări statutul de „Ținut al păcii”. Pentru rațiuni diverse de ordin geografic, militar, economic, cucerirea acestor țări putea fi, temporar, amânată. Dar nu abandonată! Toți domnitorii români devotați misiunii lor cunoșteau primejdia care le pândea țara, aceea de a fi adusă la condiția vecinilor creștini de la miazăzi, practic supuși Imperiului otoman. Salvarea nu putea veni decât prin acțiuni care să demonstreze Sublimei Porți că regimul de „Casă a păcii” trebuie aplicat nu provizoriu, ci permanent, Țărilor Române.

Ștefan cel Mare a impus această convingere în mod practic Imperiului otoman prin acțiuni decisive care demonstau că împotriva

românilor „nu se putea face nimic cu puterea”, ci doar cu diplomația, cum va scrie istoricul raguzan Ludovic Tubero, cronicarul oficial al Ungariei. Astfel s-a obținut statutul de autonomie politică, nu provizorie, ci de lungă durată, până la redobândirea independenței totale față de Sublima Poartă.

Concluzii

Evaluarea în perspectivă europeană și universală a operei lui Ștefan cel Mare se poate face pe multe planuri. Contribuțiile lui sunt:

În domeniul spiritual – continuitatea tradiției spirituale a Imperiului Bizantin după prăbușirea acestui stat prin cucerirea musulmană; asigurarea unor condiții de supraviețuire a enclavelor creștine din Orient;

perpetuarea și înflorirea isihasmului în Carpați; menținerea geografiei creștine a Europei în cea mai periclitată zonă a continentului; un model de suveran creștin în plină Renaștere.

În domeniul cultural – progresul artei creștine prin acte excepționale de ctitor și mecenat, remarcându-se stilul moldovenesc impus în istoria arhitecturii prin zeci de monumente; scriptorii în care se realizează manuscrise de artă, păstrate azi în muzee celebre din lume; excepționala școală de broderii de tradiție bizantină.

Pe plan politic și diplomatic – contribuția la o soluție de conviețuire între Creștinătate și Islam, considerată pe atunci irealizabilă; transformarea unei zone amenințate a Europei (de la Dunăre la Carpați) în regiune de asistență și refugiu pentru Europa cucerită de otomani; consolidarea Moldovei ca avanpost al rezistenței Europei contra expansiunii otomane și invaziilor tătare; menținerea în siguranță a marelui drum comercial Nord-Sud, între Marea Baltică și Marea Neagră.

Domnia de 47 de ani a Sfântului Ștefan cel Mare a avut consecințe uriașe pe termen lung și a pregătit o epocă modernă a eliberării naționale și de refacere a unor vechi culturi amenințate să dispară.

Prin Sfântul Voievod Ștefan românii și-au împlinit astfel rolul istoric de salvagardare a flancului de sud-est al Europei.

Aceste convingeri, care fac parte din identitatea noastră culturală, să le împărtășim și celorlalți europeni!

Spiritul de cruciadă: Ion Corvin și Ștefan cel Mare *

Rezistența susținută a lui Mircea [cel Bătrân] a salvat nu numai existența statului Muntenia, ci a permis formarea și întărirea statului român Moldova, pentru a se putea apăra de un eventual atac turcesc. Marele principe al Moldovei Alexandru cel Bun (1400-1432) a avut posibilitatea să-și organizeze țara în timpul domniei sale îndelungate și relativ pașnice. A practicat o politică deschis defensivă, pentru a evita distrugerea sa de către puternicele state vecine, Polonia și Ungaria.

Din nefericire, succesorii lui Mircea și Alexandru nu au știut să mențină gloria predecesorilor. În ambele state române au început luptele pentru tron. Și pentru că legea succesiunii nu era destul de precisă și riguroasă, oricare fiu al principelui putea revendica pentru sine coroana, sprijinindu-și pretențiile pe concursul câtorva boieri sau pe ajutorul forțelor străine. Aceste revoluții de curte, aceste neînțelegeri și lupte pentru succesiune au făcut mult rău celor două principate. Moldova plătea în 1451 un tribut sultanului, numai pentru că principele se

temea de soarta tronului său...

Dar spiritul de cruciadă continua să se manifeste și se observa în oarecare măsură chiar și în această acțiune defensivă a românilor față de Islam; pe rând, cele trei principate române au început ofensiva și au susținut lupta contra necredincioșilor. După Muntenia lui Mircea, Transilvania lui Ion Corvin a fost cea care a întreprins atacul. Ion, fiul lui Voicu, viteazul comandant român, a devenit domn al unui domeniu regal din Hunedoara. Ion Corvin al Hunedoarei, mare voievod al Transilvaniei, a fost cel care, în 1442, a învins două armate turcești, a pătruns cu trupele sale în inima Balcanilor (1443) și a apărat victorios cetatea Belgrad (1456) contra lui Mehmed al II-lea, cuceritorul Constantinopolului. Ion Corvin al Hunedoarei a polarizat energiile tuturor românilor din Transilvania, astfel încât până și din regiunile Maramureșului a primit contingente de țărani români, conduse de șefi curajoși, ca Simion din Cuhea, Gheorghe Mareș, Mihail al Talului, Bogdan din Zalovo, Dan Susca etc. Ion Corvin a dobândit influență enormă în celelalte două princi-

pate române. Principele moldovean Bogdan îi scria, în 1450: „Țara mea și a ta, care reprezintă o singură țară”. Gloria lui Ion Corvin s-a întins în toată Europa, fiind unicul principe creștin care rezistase cuceritorului Constantinopolului, Mehmed al II-lea. *Ab unico Christi fortissimo athleta Ioanne voievoda*, „atletul cel mai puternic – unic – al lui Hristos”, spune despre el papa Calist al III-lea. Și papa Pius al II-lea, în una din scrierile sale, amintește naționalitatea română a acestui erou: „*a mărit nu numai gloria ungarilor, ci mult mai mult pe aceea a românilor, poporul lui*”.

Chiar în anul morții lui Ion Corvin (1456), s-a urcat pe tronul Munteniei unul dintre cei mai înverșunați adversari ai Islamului, Vlad „Țepeș”, numit așa din cauza modului folosit pentru a-și ucide dușmanii: supliciul tragerii în țeapă. În 1462 atacă armatele turcești de la Dunăre, le nimicește și seamănă atâta groază încât, după mărturia unui contemporan, „se socotea fericit cel ce putea trece dincolo, în Anatolia”. Un asemenea afront, evident, nu putea rămâne fără represalii. Sultanul Mehmed

* din volumul *Meșterul Manole. Studii de etnologie și mitologie*, editura Junimea, Iași, 1992

„... era om întreg la fire, neleneș, și lucrul său îl știa a-l acoperi și, unde nu gândea, acolo îl aflai. La lucruri de războaie meșter, unde era nevoie, însuși să vâra, ca, văzându-l ai săi, să nu să îndărăpțeze și pentru aceea rar război de nu biruia. Și unde-l biruiau alții, nu pierdea nădejdea, că, știindu-se căzut jos, se ridica deasupra biruitorilor.”

Grigore Ureche (cca. 1590-1647), *Letopisețul Țării Moldovei*

al II-lea, cuceritorul Constantinopolului, nu putea suporta insulta unui biet principe român și în același an îl atacă cu o armată considerabilă (cronicarul bizantin Chalcocondil dă cifra de 250.000, dar, fără îndoială, exagerează). Vlad dispune numai de 10.000 de soldați, dar cunoaște atât de bine tactica de guerilă, încât provoacă mari pierderi adversarului. Armata lui Mehmed începu să sufere de foame, pentru că Vlad ataca fără încetare căile de aprovizionare. De aceea Sultanul s-a hotărât să-și retragă trupele.

Din nefericire, un frate al lui Vlad, Radu cel Frumos, acceptă suveranitatea musulmană și uzurpă tronul. Cariera unuia dintre cei mai viteji principii români a fost curmată printr-un act de trădare.

Moldova înfruntă Imperiul Otoman

În acest timp, misiunea de a apăra creștinătatea trece în mâinile principelui Moldovei, Ștefan, numit cel Mare. **În adevăr, a fost cel mai mare conducător român cunoscut în istorie.** Ștefan a fost nu numai un erou care a purtat în timpul lungii sale domnii (1457-1504) vreo patruzeci de războaie, în cea mai mare parte victorioase, ci și un om politic foarte prudent și un mare clarvăzător, care a înțeles mai bine decât toți contemporanii săi misiunea istorică a poporului român. Era încă foarte tânăr când a cucerit tronul tatălui său, uzurpat de alt pretendent, când deja se simțea chemat să îndeplinească o grea și glorioasă sarcină: să ia asupra țării sale moștenirea Bizanțului. Într-adevăr, căderea Constantinopolului,

în 1453, provocase în lumea creștină o emoție extraordinară. Ortodoxia orientală rămăsese fără protector, pentru că grecii, bulgarii și sârbii erau sub jugul turcesc, iar rușii erau încă departe de a constitui o mare forță politică. Singurii creștini ortodocși care păstrau autonomia politică erau românii. Tributari ai Porții, și aceasta cu intermitențe,

își păstrau totuși independența. Principele Ștefan a vrut să facă și mai mult: nu numai să preia în mod pasiv moștenirea Bizanțului, ci să refacă imperiul creștin din Orient, adică să reînceapă cruciada, nu a Constantinopolului, ci a Moldovei.

Voievozii români exercitau de mult timp funcția de apărători ai creștinătății orientale: protejau mănăstirile și bisericile din Peninsula Balcanică, în special din Grecia (celebrele mănăstiri de la Muntele Athos), susțineau clerul din țările ocupate de turci, adăposteau pe credincioșii refugiați etc. Cultura bizantină, stinsă în focarul său original, renăștea sub o formă strălucitoare în Țările Române. Se cuvine să amintim că această cultură nu era în structura ei exclusiv greacă, ci și latină.

Ștefan a vrut să renască în țara lui gloria Bizanțului, stinsă de loviturile turcilor. Visa să re-

*Sfântul Mare Mucenic Gheorghe zdrobind balaurul.
Steagul de luptă al Sfântului Ștefan cel Mare*

cucerească Constantinopolul în fruntea unei noi Cruciade. Dar nu era un visător: înțelegea dificultățile sarcinii și-și desfășura planul doar pe etape. După ce învinge pe regele Ungariei și consolidează granițele dinspre vecinii săi creștini, Ștefan suprimă garnizoanele [turcești]. Represaliile nu s-au lăsat așteptate. În 1475, o armată de 120.000 de oameni, sub conducerea unui celebru general, Soliman Pașa, traversează Dunărea prin Brăila și invadează Moldova. La început, Ștefan se mulțumește să-și hărțuiască dușmanul, fără a se decide pentru atac. Dar, într-un loc ales dinainte, printre mlaștini, la poalele dealului unde astăzi se înalță orașul Vaslui, profitând de ceața deasă, dă ordin de atac. Grosul trupelor sale era ascuns în pădure. De cealaltă parte, dincolo de mlaștini, concentrează un detașament (cu un efectiv

greu de apreciat din cauza ceții) însărcinat să deschidă atacul. Turcii, convinși de superioritatea lor, se lansează la atac în acea direcție. Atunci Ștefan, cu trupele ascunse, cade asupra lor și, luându-i de la ariegardă, transformă retragerea lor în derută și panică, provocându-le o mare distrugere. Cronicarii spun că au murit 40.000 de turci, câțiva capi au fost făcuți prizonieri și nenumărate steaguri capturate. Supraviețuitorii băteau în retragere către Dunăre, urmăriți de cavaleria moldoveană, decimați de frig și de foame. Urmărirea a durat patru zile, iar prada a fost enormă.

„Într-o epocă în care prestigiul militar al turcilor era imens, iar înaintarea lor înspăimântase Europa întregă, răsunetul acestei victorii trebuie să fi fost considerabil. În scurt timp, Ștefan și moldovenii lui, care până atunci erau necunoscuți în Occident, au devenit celebri în întreg continentul. Micul princi-

mari speranțe” (Beau de Loménie, *Naissance de la Nation Roumaine*, 1938, p. 362).

După biruință, principele român a dat poruncă să se facă în toată țara rugăciuni publice pentru a-i mulțumi lui Dumnezeu și să se țină un post comun de patru zile cu pâine și apă. A poruncit să se înalțe o mănăstire, deoarece, fiind credincios, îi atribuia lui Dumnezeu onoarea triumfului.

A recompensat pe cei care se remarcaseră în luptă și a poruncit ca o parte din prizonierii de vază să fie trași în țepă în mod public: „Cum unii dintre ei ofereau sume enorme pentru răscumpărare, le-a răspuns: Dacă sunteți atât de bogați, de ce ați venit în sărmana mea țară?” (Loménie, *op. cit.*, p. 163).

Încercarea organizării unei noi Cruciade

Voievodul Ștefan prevedea răzbunarea sultanului, s-a grăbit să pregătească apărarea țării con-

colțurile Creștinătății, să reînvie spiritul de cruciadă. De aceea a adresat tuturor principilor creștini o scrisoare circulară, în care le aducea la cunoștință recenta lui victorie și le dădea a înțelege, în același timp, necesitatea unei colaborări militare europene. Relata cum „necredinciosul împărat al turcilor”, care „în fiecare zi se gândește cum ar putea să supună și să nimicească toată creștinătatea”, trimisese contra lui pe Soliman Pașa cu o armată de 120.000 de oameni. „Auzind și văzând noi acestea, am luat sabia în mână și, cu ajutorul Domnului Dumnezeuului nostru Atotputernic, am mers împotriva dușmanilor creștinătății, i-am biruit și i-am călcat în picioare, și pe toți i-am trecut sub ascuțișul sabiei noastre; pentru care lucru, lăudat să fie Domnul Dumnezeuul nostru. Auzind despre aceasta, păgânul împărat al turcilor își puse în gând să se răzbune și să vie, în luna lui mai, cu capul său și cu toată puterea

Cavalcada Sfântului Voievod Ștefan,
frescă din biserica Mănăstirii Putna realizată de frații Mihai și Gavril Moroșan

pat de lângă Carpați, cu o independență precară, devine pentru creștinătate un stat în care mai mulți conducători își puneau

tra unui nou atac. Știa foarte bine că numai cu trupele moldovene nu putea rezista. Era necesar să primească ajutor din toate

sa împotriva noastră și să supună țara noastră, care e poarta creștinătății și pe care Dumnezeu a ferit-o până acum. Dar dacă

această poartă, care e țara noastră, va fi pierdută – Dumnezeu să ne ferească de așa ceva – atunci toată creștinătatea va fi în mare primejdie. De aceea, ne rugăm de Domniile Voastre să ne trimiteți pe căpitanii voștri într-ajutor împotriva dușmanilor creștinătății, până mai este vreme... Iar noi, din partea noastră, făgăduim, pe credința noastră creștinească și cu jurământul Domniei Noastre, că vom sta în picioare și ne vom lupta până la moarte pentru legea creștinească, noi cu capul nostru. Așa trebuie să faceți și voi, pe mare și pe uscat, după ce, cu ajutorul lui Dumnezeu celui Atotputernic, noi i-am tăiat mână cea dreaptă”.

Greu de găsit printre documentele epocii o mărturie mai clară a conștiinței misiunii istorice și a spiritului de cruciadă, ca această scrisoare pe care principele român a adresat-o suveranilor Europei.

Niciodată nu se va insista îndeajuns asupra conștiinței cu care Ștefan lupta pentru toată creștinătatea, considerând, pe drept, că țara românească era o poartă între două lumi – cea barbară și civilizația creștină: „dacă această poartă va fi pierdută... atunci toată creștinătatea va fi în mare primejdie”. În secolul următor, din nefericire, s-a împlinit prezicerea principelui român. Astăzi înțelegem mai bine că spiritul cruciadelor era mort, chiar pe deplin mort, la sfârșitul secolului al XV-lea. Ștefan a așteptat zadarnic să reînvie și să refacă Imperiul Creștin din Orient. Scrisoarea trimisă suveranilor europeni n-a dat nici un rezultat pozitiv. Papa l-a felicitat pentru „sânguința și zelul său în apărarea credinței creștine și în a combate perfida sectă a turcilor”

Cetatea Albă, fortăreața

și i-a dat titlul de „atlet al lui Hristos”, dar s-a scuzat că nu poate trimite bani până în anul următor, „din cauza sarcinilor care, pe moment, apăsau asupra lui”. Și ceea ce i s-a trimis lui Ștefan din alte țări a fost confiscat de regele Ungariei.

Momente foarte grele pentru domnul Moldovei

După răsunătoarea biruință a lui Ștefan și după trecerea momentelor de bucurie generală, intrigile și ambițiile au început din nou să împartă lumea creștină. În vremea aceasta, de cealaltă parte timpul nu era irosit. Însuși sultanul Mehmed al II-lea, în fruntea unei enorme mase de oameni, porni hotărât să termine cu îndrăznețul principe care avusese curajul să-l înfrunte. De data aceasta, expediția a început prin asediul celor două cetăți maritime, Chilia și Cetatea Albă, care dominau coastele Mării Negre și pentru a căror păstrare a curs, de-a lungul secolelor, atâta sânge românesc. Turcii au asediat zadarnic cetățile, fără să reușească a le cuceri. Imediat s-au hotărât să intre în țară. Totul în cale era doar cenușă și ruine. Înaintau printr-o țară pustiită,

goală, ostilă. Ștefan avea doar o oaste de țărani și chiar și dintre aceștia a trebuit să lase o parte la vatră, pentru că tătarii invadaseră țara prin răsărit și era necesar să-și apere pământurile. Cu o armată de numai 10.000 de oameni, Ștefan a așteptat armata turcească la Valea Albă, aproape de munți. La 26 iulie 1476, a atacat pe neașteptate, sperând să provoace panică printre dușmani, dar turcii și-au revenit repede și au contraatacat, respingând trupele române spre păduri. Partida era pierdută dinainte, iar rezistența crâncenă a cavalerilor lui Ștefan nu făcea decât să mărească pierderile. Principele s-a refugiat în munți cu câteva pâlcuri mici.

Sultanul avea drumul liber până la Suceava, capitala Moldovei. Orașul a fost cucerit și incendiat, dar fortăreața a rezistat atacului. La fel s-a întâmplat cu două cetăți moldovene: Hotin și Neamț, care au rezistat celor mai furioase atacuri.

În acest timp, Ștefan rătăcea prin munți, încercând să-și adune din nou forțele. În scurt timp, armatele turcești se văd din nou hărțuite, proviziile lor sunt distruse, așa încât foamea se face simțită; ciuma începe apoi să

Candela care străjuiește mormântul Sfântului Voievod Ștefan „Donată de Dr. Constantin Anghelescu, ministrul Instrucțiunii, pentru mormântul Marelui Voievod Ștefan cel Mare și Sfânt. 1937 aprilie 25”

decimeze trupele invadatoare. Fără a reuși să domine rezistența moldovenilor, Mehmed dă ordin de retragere. Atunci țărani și cavalerii lui Ștefan au început să urmărească acea masă istovită și decimată, ajungând până la graniță. Formidabila armată a lui Mehmed al II-lea, Cuceritorul Constantinopolului, era doar o umbră din ceea ce fusese. Ștefan și-a menținut tronul, iar Moldova cetățile și autonomia.

Dar experiența a fost dură și decisivă. Ștefan a înțeles că spiritul cruciadelor dispăruse complet. Într-adevăr, puterile europene au început să ducă tratative cu adversarul creștinătății. În 1476, regele Cazimir al Poloniei încheie o înțelegere cu sultanul; venețienii fac pace în 1479; Ungaria semnează în 1483 un tratat de neagresiune pe cinci ani cu turcii. Zadarnic, Ștefan

scria în 1478 dogelui Veneției, amintindu-i că promisiunile pe care acesta i le făcuse nu se împliniseră „pentru că principii creștini se luptau între ei în loc să se unească contra necredincioșilor”. În zadar îi amintea că, datorită lui, mulți creștini trăiau în pace de patru ani, că cele două porturi fortificate, Chilia și Cetatea Albă, erau cele două intrări la Marea Neagră, deschise încă pentru națiunile creștine, două porturi datorită cărora „Moldova era un bastion pentru Ungaria și pentru Polonia”. În zadar scria cu disperare.

„Și dacă Dumnezeu va vrea ca eu să nu fiu ajutat, din două lucruri unul se va întâmpla: ori această țară va pieri desigur, ori voi fi silit, de nevoie, să mă supun păgânilor. Lucrul acesta, însă, nu-l voi face niciodată, vrând mai bine de o sută de mii de ori moartea, decât aceasta. Și îmi pun nădejdea în Domnia Voastră”.

În 1484, sultanul Baiazid, succesorul lui Mehmed al II-lea, avea drum deschis contra lui Ștefan. A asediat cele două cetăți maritime, singurele puncte puternice pe care le avea creștinătatea la Marea Neagră, și a reușit să le cucerească. Pierderea lor a fost teribilă pentru principele moldovean. Pentru a găsi un aliat, a consimțit să se umilească în fața regelui Poloniei. Dar, în 1486, era din nou singur, deși încă o dată biruitor, la Șcheia. A fost ultima victorie contra turcilor. Polonezii, în loc să-l ajute, au semnat un tratat de pace cu sultanul la Colomeea, în anul 1489. În cele din urmă, curajosul „atlet al lui Hristos”, pierzându-și cetățile de la mare, a fost nevoit să plătească un tribut Sultanului.

În restul vieții sale, Ștefan a

încercat să întărească țara la hotarele cu vecinii săi creștini. Avea în Transilvania două mici teritorii: Ciceul și Cetatea de Baltă. După un război victorios contra Poloniei, care a început cu atacul noului rege polonez Ioan Albert, Ștefan a cucerit o provincie la nordul Moldovei, Pocuția, dar, dezamăgit în dorința sa – cruciada contra necredinciosului – viața acestui mare principe creștin se apropia de sfârșit. I s-a deschis o rană veche, pe care zadarnic i-o ardea un medic venețian cu fierul roșu. Ștefan a murit în 1504, la șaptezeci de ani. L-a plâns țara întregă, ca și cum ar fi înțeles că dispărea cel mai bun principe al ei.

Ștefan cel Mare și Sfânt.
Portret în legendă
(Mănăstirea Putna, 2003)

Volumul ne pune înaintea bărbatului legendar, cu aureolă de sfințenie, care crește tot mai mult și mai mult în memoria colectivă, pe măsura faptelor sale. Structurate tematic, povestirile înfățișează copilăria, faptele de înțelepciune și sfințenie, legăturile duhovnicești cu sihaștrii, activitatea de ctitorire, bătăliile, locurile pe unde a trecut Ștefan, oamenii care l-au slujit cu credință. Accesibilă chiar și copiilor, cartea ascunde sub vălul de legendă mulțimea încercărilor, suferințelor și a jertfelor în care s-a călit Sfântul nostru, Părintele Moldovei.